

SAŽETAK

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2013.

Zagreb, ožujak 2014. godine

REPUBLIKA
HRVATSKA

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Sadržaj

SAŽETAK IZVJEŠĆA O RADU ZA 2013. GODINU.....	1
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2013. GODINI	1
1 ANALIZA PREDMETA.....	1
1.1.-1.3. Oblici, osnove i područja diskriminacije i način rješavanja	1
1.4. Provedeni postupci mirenja.....	1
1.5. Uloga umješačice u sudskim postupcima.....	2
2 ANALIZA OSTALIH PREDMETA I AKTIVNOSTI PO KOJIMA SE POSTUPALO	2
3 ZAKLJUČAK	3
II ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA	3
1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD	3
1.1. Okvirna razmatranja i stajališta Pravobraniteljice u području zapošljavanja, radnih odnosa i socijalnih koristi vezanih uz sudjelovanje na tržištu rada.....	3
1.2. Tržište rada – trendovi iz 2013. koji zaslužuju posebnu pozornost.....	4
1.2.1. Pristup tržištu rada, zapošljavanje i načelo jednakih mogućnosti žena i muškaraca	4
1.2.2. Načelo jednake naknade za rad jednake vrijednosti	4
1.2.4. Diskriminacija mladih žena na tržištu rada.....	4
1.2.5. Usklađivanje poslovnog i obiteljskog života	5
1.2.6. ANALIZA sustava ustanova koje skrbe o starijim, nemoćnim i socijalno isključenim osobama	5
1.3. Diskriminacija pri zapošljavanju i radu s opisima slučajeva.....	5
1.4. Uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radnom mjestu s opisima slučajeva.....	6
1.5. Rodiljne i roditeljske potpore	6
1.6. Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja – provedba mjera u 2013.....	7
2 OBITELJ	7
2.1. NASILJE U OBITELJI.....	7
2.1.1. Pregled brojevanih pokazatelja prekršajnih djela nasilničkog ponašanja u obitelji dostavljenih po Ministarstvu unutarnjih poslova.....	8
2.1.2. Postupanje centara za socijalnu skrb po obvezama iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji	9
2.1.3. Analiza instituta besplatne pravne pomoći (BPP)	9
2.2. Drugi oblici nasilja.....	10
2.2.1. PARTNERSKO NASILJE.....	10
2.3. Roditeljska skrb.....	10
2.3.1. ISTRAŽIVANJE o stručnim mišljenjima i prijedlozima centara za socijalnu skrb vezano uz odluku sa kojim će roditeljem dijete nastaviti živjeti	10
2.3.2. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA NA PODRUČJU RODITELJSKE SKRBI – POSTOJEĆI TRENDOSI	10
2.4. REFERENDUMSKA INICIJATIVA ZA USTAVNO DEFINIRANJE BRAKA.....	10

2.5. PROVEDBA NACIONALNE STRATEGIJE ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, ZA RAZDOBLJE OD 2011.-2016.	11
2.6. PROVEDBA PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI.....	11
3 SPOLNE I RODNE MANJINE.....	11
3.1. Pravna osnova i ocjena stanja	11
3.1.1. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom.....	11
3.1.2. Sloboda okupljanja i izražavanja.....	12
3.1.3. Sloboda kretanja i spajanje obitelji	12
3.1.4. Azil i supsidijarna zaštita.....	12
3.1.5. Tržište rada i tržišni pristup uslugama i dobrima	12
3.2. PROJEKTI I AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE vezano za promicanje prava spolnih i rodni manjina	12
3.2.1. Izrada novog zakonodavnog okvira o položaju istospolnih zajednica	12
3.2.2. Usklađivanje prakse izdavanja potvrda u bračnom stanju	12
3.2.3. Aktivnosti Pravobraniteljice vezane uz zločin iz mržnje	12
3.3. PROBLEMI RODNO-DISFORIČNIH OSOBA.....	13
4 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE	13
4.1. Žene u ruralnim područjima.....	13
4.2. Žene s invaliditetom.....	13
4.3. Žene pripadnice nacionalnih manjina.....	13
4.4. Žene u kaznionicama	14
4.4.1. ISTRAŽIVANJE o kažnjenicama i njihovom statusu provedeno u kaznionici Požega	14
4.5. Žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu.....	14
4.6. Žene u prostituciji.....	14
4.7. Žrtve trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom.....	15
5 PODRUČJE OBRAZOVANJA.....	15
5.1. Novi propisi koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova.....	15
5.2. Uvođenje zdravstvenog odgoja u osnovne i srednje škole.....	16
5.3. Uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u osnovne i srednje škole.....	16
5.4. ISTRAŽIVANJE o eksperimentalnom provođenju građanskog odgoja i obrazovanja u šk.god. 2012./2013. iz rodne perspektive	16
5.5. ISTRAŽIVANJE o rodni aspektima u udžbenicima prirode i društva, prirode i biologije za osnovne škole.....	17
5.6. Obrazovanje – ostalo.....	17
5.6.1. Inicijativa Pravobraniteljice za uvođenjem sustavne edukacije za primjenu anti-diskriminacijskog prava u područje visokog obrazovanja i stručnog usavršavanja	17
5.6.2. Ravnopravnost spolova u novoj generaciji školskih udžbenika od šk.god. 2014./2015.....	17
6 MEDIJI.....	18
6.1. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti žena i muškaraca i tema vezanih uz ravnopravnost spolova u emisijama HTV-a	18
6.2. ISTRAŽIVANJE o načinima medijskog izvještavanja o obiteljskom nasilju.....	18
6.3. Analiza članaka vezanih uz referendum o braku	18
6.4. Postupanja po pritužbama na medijske sadržaje	19
6.5. Analiza trendova u medijskom izvještavanju	19
6.6. Inicijativa Pravobraniteljice	19

6.7. Analiza provedbe mjera Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015., u 2013. vezanih za medije.....	19
6.8. Edukacija medijskih djelatnika/ca.....	19
6.9. Promoviranje ravnopravnosti spolova kroz istupe u medijima.....	20
7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE.....	20
7.1. Izbori članova/ica u europski parlament iz RH 2013., u odnosu na promicanje načela ravnopravnosti spolova	20
7.2. Lokalni izbori 2013. u odnosu na promicanje načela ravnopravnosti spolova	21
7.3. Komparativna analiza zastupljenosti žena na lokalnim izborima od 2001.-2013.	21
8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, analiza provedbe u 2013.	21
9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE	22
9.1. ISTRAŽIVANJE o tretmanu roditelja kod porođaja u rodilištima	22
9.2. Zdravstvena zaštita trudnica i roditelja u RH koje nemaju zdravstveno osiguranje	22
9.3. Prigovor savjesti vezano uz pravo odlučivanja žena o svom reproduktivnom zdravlju ...	22
10 ŽENE U MIGRACIJSKOJ POLITICI I AZILANTICE	23
11 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA ZA PROVEDBU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-a 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija, 2011. - 2014.....	23
12 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	23
12.1. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira	23
12.2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi.....	23
12.3. Zakon o dadiljama.....	24
12.4. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći	24
12.5. Obiteljski zakon	24
12.6. Zakon o vatrogastvu	24
12.7. Zakon o porezu na dohodak i Zakon o porezu na promet nekretnina.....	25
12.9. Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu	25
12.10. Zakon o radu.....	25
12.11 Zakon o kaznenom postupku	25
III. DISKRIMINACIJA U PRUŽANJU I PRISTUPU USLUGAMA	26
1.1. ISTRAŽIVANJE o odobravanju kredita trudnicama i majkama koje koriste roditeljni dopust	26
IV. SURADNJA NA NACIONALNOJ I MEĐUNARODNOJ RAZINI I OSTALE AKTIVNOSTI.....	26
IV. Suradnja na nacionalnoj i međunarodnoj razini i ostale aktivnosti	26
V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	27
VI. FINANCIJSKO POSLOVANJE.....	28

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2013. GODINI

1 ANALIZA PREDMETA

1.1.-1.3. Oblici, osnove i područja diskriminacije i način rješavanja

U cjelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2013. (Pravobraniteljica), opisani su karakteristični i najznačajniji slučajevi iz prakse Pravobraniteljice te druge aktivnosti tijekom izvještajne godine koje je provodila u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (ZRS-om).

Tijekom 2013. radilo se na ukupno **2.133 predmeta**, što predstavlja povećanje za 40,9% u odnosu na 1.514 predmeta u 2012.

- 410 predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki, od kojih je **339 novih predmeta iz 2013.**¹, a 71 iz ranijih razdoblja i
- **36 novih predmeta iz 2013., otvorenih na inicijativu Pravobraniteljice** vezano za kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola u odnosu na pojedince/ke.
- **1.687²** predmeta, otvorenih većinom na inicijativu Pravobraniteljice radi praćenja provedbe ZRS-a,

Navedeni broj od 339 pritužbi građana/ki i 36 inicijativa Pravobraniteljice u vezi zaštite građana/ki od diskriminacije temeljem odredbi ZRS-a, čini ukupno **375 novih predmeta** u 2013.³ koji su analizirani u cjelovitom Izvješću Pravobraniteljice. Do kraja godine riješeno je 318 slučajeva (84,8%), u kojima je diskriminacija utvrđena u 76 slučajeva (23,5 %).⁴ Zajedno sa radom na ovim predmetima i 1.687 drugih koji nisu bili pritužbe građana/ki, Pravobraniteljica je ukupno uputila 168 pismenih prijedloga, 227 upozorenja i 503 preporuke, inicirala pokretanje 1 prekršajne prijave i dala inicijativu za izmjenu 3 zakona. Strankama je pružila obavijest o pravima i obvezama u 318 slučajeva (84,8 %), provodila je dva postupka mirenja i bila umješaćica u 3 sudska postupka.

Po oblicima diskriminacije bilo je: 86,4% slučajeva izravne diskriminacije, niti jedan slučaj neizravne diskriminacije, dok u 13,6% slučajeva nije utvrđen niti jedan oblik diskriminacije niti svjedočenje o nejednakom postupanju. **Po osnovi diskriminacije** bilo je temeljem: spola 77,6 % slučajeva, spolne orijentacije 5,3 %, bračnog statusa 1,9 %, rodnog identiteta i izražavanja 1,1%, drugih osnova 0,5 % i bez osnova za postupanje 13,6 %.

1.4. Provedeni postupci mirenja

U razdoblju od 2010.-2012., Pravobraniteljica je provodila ispitne postupke po pritužbama o spolnom uznemiravanju i diskriminaciji temeljem spola koje su izjavile dvije žene, jedna

¹ U 2012. bilo je 331 novih predmeta, u 2011. - 283, u 2010. - 294, a u 2009. - 274.

² Više za 59,6 % u odnosu na 1.057 novih predmeta u 2012.

³ Više za 2 % u odnosu na 331 novih predmeta u 2012.

⁴ U 2012. razmatrano je 317 slučajeva od kojih je diskriminacija utvrđena u 82 slučajeva (22,3%).

zaposlenica u Ministarstvu obrane i oružanim snagama RH (MORH), a druga zaposlenica Ministarstva unutarnjih poslova (MUP), na kraju kojih je Pravobraniteljica utvrdila da su obje pritužiteljice spolno uznemiravane i diskriminirane temeljem spola na svom radnom mjestu od strane njima nadređenih službenih osoba. Upućene u nadležnost Pravobraniteljice u postupcima mirenja, dale su suglasnost Pravobraniteljici da između pritužiteljica i predstavnika poslodavca provede postupak mirenja. Situacija se u MUP-u riješila „sama od sebe“ kada je pritužiteljčin pretpostavljeni smijenjen s položaja te umirovljen, no iz organizacionih razloga, a ne zbog toga što je spolno uznemiravao pritužiteljicu, dok je pritužiteljica pokrenula parnični postupak radi diskriminacije upravo zato što je njen poslodavac odbijao zaštititi je od spolne diskriminacije. Moglo bi se reći da mirenje nije uspjelo. Mirenje u MORH-u završilo je s polovičnim uspjehom jer su predstavnici MORH-a bili svjesni spolnog uznemiravanja koje je trpjela pritužiteljica i bili su spremni riješiti taj problem s obzirom da je pritužiteljica konstantno spolno uznemiravana i diskriminirana, pristala je na mogućnost da bude premještena na drugo radno mjesto koje ne odgovara njenoj stručnoj spremi u drugi grad, dok je počinitelj ostao raditi gdje je i radio.

Valja navesti i kako je MUP izradio Plan djelovanja za promicanje i uspostavu ravnopravnosti spolova za 2012.-2015. kojim se utvrđuju konkretne mjere za promicanje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti i uklanjanja nasilja nad ženama. MORH je tijekom 2013. izradio dokument „Rodno osviještena politika u Ministarstvu obrane i Oružanim snagama Republike Hrvatske“. Pravobraniteljica je iznijela određene sugestije, primjedbe i prijedloge koje je MORH uvažio prilikom izrade konačnog dokumenta. Kao najvažnije, ističe se da je u dokument unijeto na sugestiju Pravobraniteljice, kao jedan od ciljeva, i imenovanje povjerenika/ce za zaštitu dostojanstva te donošenje odgovarajućeg pravilnika.

1.5. Uloga umješačice u sudskim postupcima

Tijekom 2013., Pravobraniteljica je nastavila pratiti 3 započeta sudska postupka u koje se umiješala u prethodne dvije godine (2 na Vrhovnom sudu, 1 na Županijskom sudu u Varaždinu). Također, tijekom 2013. završila su 3 sudska postupka u kojima je Pravobraniteljica koristila svoju ovlast umješačice. Sva tri postupka okončana su pravomoćnom presudom u korist tužitelja na čiju korist se Pravobraniteljica umiješala. Tijekom izvještajne godine, Pravobraniteljica je primila 2 dodatna zahtjeva za miješanje. Prvi zahtjev se odnosi na seksualno uznemiravanje na radnom mjestu, a drugi na diskriminaciju u pogledu pristupa tržišnoj usluzi najma stanova.

2 ANALIZA OSTALIH PREDMETA I AKTIVNOSTI PO KOJIMA SE POSTUPALO

Pravobraniteljica je tijekom 2013. **provela 9 neovisnih istraživanja - analize** (Više u cjelovitom Izvješću za 2013.). Provodila je i aktivnosti **financirane sredstvima EU**: (1) Sporazum o suradnji na provedbi projekta „**Creating Society to tackle discrimination** JUST/2012/PROG/AG/AD s udrugom Cenzura Plus i partnerima; (2) Kampanja „**Dvije djevojčice**“ (Two little girls) s udrugom CESI i Veleposlanstvom Velike Britanije i Sjeverne Irske i partnerima; (3) Projekt s GIP International za **izdavanje publikacije** „Spolna diskriminacija i uznemiravanje na području zapošljavanja i rada-Vodič za sindikalne povjerenike/ce i pravnike/ce“; (4) Progress-projekt

3 ZAKLJUČAK

Zadržao se trend povećanja broja pritužbi u odnosu na 2013. i raniji period koje se i dalje u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju i u najvećem broju se radi o ženama. Najviše pritužbi dolazi u pogledu ostvarivanja socijalne sigurnosti (37,1 %) i radnih prava (23,7 %), zatim na rad pravosuđa i uprave (7,2 %) te javnog informiranja i medija (6,3%). Pravobraniteljica je, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije.

Tijekom 2013. Pravobraniteljica je javno istupala i upozoravala na pojave diskriminacije tako što je s tim u vezi: aktivno sudjelovala na 18 sjednica i tematskih sastanaka odbora Hrvatskog sabora, 15 puta posjećivala županije kojom prilikom se susretala sa predstavnicima/ama 10 županija i 12 gradova te sudjelovala na 24 lokalna događanja; održala 8 predavanja/radionica o načelima ravnopravnosti spolova; izlagala na 23 i aktivno sudjelovala na 102 okrugla stola, konferencija i javnih rasprava u organizaciji državnih tijela, institucija, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva; sudjelovala i izlagala na 17 međunarodnih i regionalnih konferencija i stručnih skupova; sudjelovala u 13 međunarodnih istraživanja i imala 24 susreta na međunarodnoj/regionalnoj razini; sama je provela 9 neovisnih istraživanja i sudjelovala u 2 istraživačka projekta u okviru međunarodne i regionalne suradnje; organizirala 8 javnih događanja (4 okrugla stola, 1 tiskovnu konferenciju, 1 konferenciju, 1 javnu tribinu i 1 performans i promocija priručnika za prepoznavanje spolne diskriminacije); surađivala sa svim pravobraniteljima/icama u Republici Hrvatskoj; surađivala i podržala rad 45 različitih organizacija civilnog društva iz cijele RH i 4 sindikata; dala je 19 javnih priopćenja; 103 puta nastupala u TV i radio emisijama (**178,4 % više** nego u 2012.), njezine izjave objavljene su u 363 novinarskih članaka tiska i Internet portala (za **92 % više** nego u 2012.) a redovito ažurirane web stranice Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2013. posjećene su 1.254.770 puta.

II ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA

1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD

1.1. Okvirna razmatranja i stajališta Pravobraniteljice u području zapošljavanja, radnih odnosa i socijalnih koristi vezanih uz sudjelovanje na tržištu rada

Položaj žena na tržištu rada u izvještajnoj godini i dalje je nepovoljan. Prvo, zabrinjava izuzetno niska stopa radne aktivnosti žena i njeni trendovi koji ukazuju na poguban utjecaj rodnih predrasuda na stvarnu mogućnost žena da sudjeluju ravnopravno s muškarcima na tržištu rada. Drugo, uz nisku stopu radne aktivnosti dodatno zabrinjava još niža stopa zaposlenosti žena u hrvatskom društvu. Treće, zabrinjava povećanje stope nezaposlenosti među visoko obrazovanim ženama općenito i u usporedbi s muškarcima. Četvrto, razlika u plaćama ostaje stabilna na štetu žena. Žene u prosjeku

ostvaruju niži bruto i neto dohodak u velikoj većini svih područja djelatnosti. Peto, udio visoko-obrazovanih žena koje su nezaposlene i dalje nastavlja rasti.

1.2. Tržište rada – trendovi iz 2013. koji zaslužuju posebnu pozornost

1.2.1. Pristup tržištu rada, zapošljavanje i načelo jednakih mogućnosti žena i muškaraca

Dostupni statistički pokazatelji iz 2013. ukazuju kako niska radna aktivnost žena u hrvatskom društvu i dalje ostaje zabrinjavajuća te iznosi niskih 39,1%. Više od 60% radno sposobnih žena u Hrvatskoj je u potpunosti izvan tržišta rada i ne pokušava se aktivno uključiti u tržišne odnose. Prema dostupnim procjenama za 2012.- 2013., stopa radne aktivnosti za žene porasla je na 43%, dok je za muškarce iznosila 52%. Podatak o stopi radne aktivnosti žena treba sagledati i u kontekstu podataka o stopi zaposlenosti i stopi nezaposlenosti žena i muškaraca. Prema zadnjim konačnim podacima za 2011., stopa zaposlenosti među ženama iznosi tek 34%, dok je ista stopa kod muškaraca 45,8%. Prema dostupnim procjenama za 2012.-2013., ta stopa ostala je nepromijenjena. Ovi podaci jasno ukazuju kako tržišnim odnosima u Hrvatskoj nominalno dominiraju muškarci.

Navedeni podaci, uz ostale detaljne podatke opisane u cjelovitom izvješću, ukazuju kako je vjerojatno da: 1) žene prve gube posao unutar svih obrazovnih skupina, odnosno kako 2) gube posao u najvećem broju uslijed dominantno rodnih stereotipova vezanih uz ženu i njenu prirodnu predispoziciju za obavljanje zadaće unutar obitelji. Bez obzira koji je točan uzrok ovakvog spolno uvjetovanog obrasca kojim se poslodavci «brane» od negativnih učinaka koje kriza ima za njihovo poslovanje, ostaje činjenica da je opisan obrazac: jasno vezan uz spolnu pripadnost radne snage; da nerazmjernom snagom njegov negativni učinak pogađa žene; da perpetuira nepovoljniji položaj žena kao društvene skupine, kako na tržištu rada tako i unutar obitelji.

1.2.2. Načelo jednake naknade za rad jednake vrijednosti

Podaci koji su postali dostupni tijekom 2013., a odnose se na ekonomske pokazatelje iz 2011. ukazuju na daljnje učvršćivanje jaza u plaćama koje na hrvatskom tržištu ostvaruju žene i muškarci.⁵ Drugim riječima, rad kojim žene sudjeluju na hrvatskom tržištu rada jednostavno vrijedi manje i ima nižu cijenu od rada kojim na tom istom tržištu sudjeluju muškarci. Opisan jaz u plaćama nastavlja se prenositi i u jaz u mirovinama koje ostvaruju žene odnosno muškarci.⁶ Problematično je što sve manji broj muškaraca upisuje i završava institucije visokog obrazovanja iz najmanje dva razloga. Prvo, nadzastupljenost najamne muške radne snage srednje stručne spreme, odnosno podzastupljenost muške radne snage visoke stručne spreme, vjerojatno stvara negativan pritisak na visinu plaća žena na tržištu rada. Drugo, istraživanja pokazuju kako su visoko obrazovani muškarci i žene «otporniji» na tradicionalne predrasude i stereotipove, odnosno skloniji cijeliti osobu prema njenim osobnim kvalitetama, a ne pripadnosti određenoj društvenoj skupini.

1.2.4. Diskriminacija mladih žena na tržištu rada

Naglasak Pravobraniteljice o ovoj problematici odnosi se na izloženost žena diskriminaciji na osnovi spola, trudnoće i materinstva, izloženost spolnom uznemiravanju na radnom mjestu,

⁵ Prosječna neto-plaća isplaćena muškarcima 2011. je iznosila 5.675 kn, a ona isplaćena ženama 5.130 kn, tj. 90,3% prosječne muške neto-plaće (cca 10%). Izraženo u realnim brojkama žene su na godišnjoj razini tijekom 2011. u prosjeku zarađivale 9.780 kn bruto manje, odnosno 6.540 kn neto manje.

⁶ Prema posljednjim podacima u Republici Hrvatskoj su do 2013. živjele 1.217.692 umirovljene osobe. U tom broju žene su sudjelovale sa 54,16%. Istovremeno, prosječna mirovina iznosila je 2.383 kn, dok je prosječna muška mirovina iznosila 2.709 kn, a prosječna ženska mirovina 2.106 kn. Drugim riječima, u godinu dana muškarac u prosjeku ostvari 7.236 kn veću mirovinsku naknadu nego žena.

neophodnost uspostave mehanizma sustavne kontrole postupaka poslodavaca, edukaciju sudaca/sutkinja i odvjetnika/ca u pogledu pružanja zaštite od diskriminacije, a navedeni su i rezultati istraživanja o položaju trudnica i majki s malom djecom na tržištu rada te diskriminativna praksa prilikom razgovora za posao, neravnopravna raspodjela poslova i odgovornosti za kuću i obitelj između žena i muškaraca kao prepreka za zapošljavanje žena, zadržavanje posla ili napredovanje. Diskriminacija mladih žena ugrožava društvo na nekoliko načina - umanjuje radnu sposobnost žena, izravno utječe na broj rođene djece i razara obitelji.

1.2.5. Usklađivanje poslovnog i obiteljskog života

Pravobraniteljica je istaknula potrebu mijenjanja odgojno-obrazovnih obrazaca i perpetuiranja rodni stereotipa i tradicionalnih rodni uloga. Osvrnula se i na položaj žena u ruralnim područjima koji je daleko lošiji nego u urbanim područjima, na disbalans visoko obrazovanih žena i njihovo učešće u rukovodećim strukturama, na nisko učešće muškaraca u korištenju roditeljskog dopusta, na važnost preuzimanja aktivni uloga svih nacionalni mehanizama, uključujući i Vladu RH, zastupnike/ce, političke stranke, medije i odgojno obrazovne ustanove u provođenju politike ravnopravnosti spolova, na potrebu političke participacije žena kako bi se donosile odluke na lokalnoj/regionalnoj razini koje bi poboljšale kvalitetu življenja i omogućile usklađivanje političkog angažmana i obiteljskog života.

1.2.6. ANALIZA sustava ustanova koje skrbe o starijim, nemoćnim i socijalno isključenim osobama

Analizom podataka prikupljenih od ustanova koje skrbe o starijim, nemoćnim i socijalno isključenim osobama pokazali se da ustanove za starije, nemoćne, bolesne i socijalno isključene osobe vode gotovo isključivo žene, osoblje koje ondje radi i volontira je u nadmoćnom broju ženskog spola, dok muškarci uglavnom ne pokazuju interes za volontiranje u ustanovama ovakvog tipa. Iz navedenog slijedi nesporan zaključak da su žene te koje i na društvenoj razini nose glavnu ulogu u zbrinjavanju starih, nemoćnih, bolesnih, umirućih i socijalno isključenih osoba.

1.3. Diskriminacija pri zapošljavanju i radu s opisima slučajeva

Od 375 postupaka provedenih temeljem pojedinačnih pritužbi građana i građanki, 89 postupaka (23,7%) odnosilo se na rad i radne uvjete; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije, a radi cjelovite slike, navedenim pritužbama korisno je pridodati i pritužbe koje se odnose na socijalnu sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti kojih je bilo 139 (37,1%).

Skupno ova dva područja zajedno čine 60,8% svih pritužbi, dok su prošle godine iznosila 58,5% svih pritužbi što je blagi porast od 2,3%. Ove godine uočen je pad u broju pritužbi (sa 112 tijekom 2012. na 89 tijekom 2013.) koje se odnose na rad, radne uvjete, zapošljavanje, pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije (23,7%). Ovaj pad potrebno je sagledati prvenstveno kao rezultat brige za radnim mjestom u kontekstu krizne situacije na tržištu rada. Istovremeno, vidljiv je daljnji porast broja pritužbi (sa 118 tijekom 2012. na 139 tijekom 2013.) koje se odnose na nepovoljno postupanje u području socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti (37,1%). Porast ovakvih pritužbi nije iznenađujući jer nema rizika retribucije ili kažnjavanja od strane poslodavca.

Pravobraniteljica sa zabrinutošću ukazuje kako pritužbe radi uznemiravanja kao oblika spolne diskriminacije i dalje čine najveći udio u pojedinačnim pritužbama. Tako pritužbe radi uznemiravanja temeljem spola i spolnog uznemiravanja čine 45,7% svih pritužbi iz ovog područja. Uz ove poražavajuće brojke valja ukazati i pritužbe (22%) radi nepovoljnog postupanja temeljem roditeljnog dopusta i majčinstva.

Od provedenih 77 postupaka, njih 89% odnosilo se na *prava temeljem radnog odnosa uključujući i jednakost plaće*. Znatno manji dio, odnosno 5,5%, odnosio se na pristup svim vrstama školovanja i stručnog usavršavanja, odnosno njih 4,5% na nepovoljno postupanje u pogledu napredovanja i 1% na nepovoljno postupanje u pogledu članstva, djelovanja ili povlastica u udrugama radnika i poslodavaca.

U velikoj većini slučajeva pojedinačne pritužbe radi diskriminacije i ove godine podnosile su žene – 66% naprema 7% predmeta u kojima su pritužbu podnijeli muškarci. Mogućnošću podnošenja pritužbe *najviše se koriste osobe s visokom stručnom spremom (50%)* te osobe sa srednjom stručnom spremom (41%) te *osobe zaposlene temeljem ugovora o radu na neodređeno vrijeme*. Pritužbe su se odnosile uglavnom na *pravne osobe* - 35,2% na tijela s javnim ovlastima i 28,6% na privatne pravne osobe. Sve pritužbe koje je Pravobraniteljica zaprimila u ovom području odnosile su se na izravnu diskriminaciju, odnosno uznemiravanje kao oblik nepovoljnog postupanja uvjetovanog spolom osobe. Nije zaprimljen niti jedan slučaj neizravne diskriminacije što jasno ukazuje na nepoznavanje ovog oblika anti-diskriminacijske zaštite među građanima/građankama.

1.4. Uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radnom mjestu s opisima slučajeva

Pritužbe povodom spolnog uznemiravanja predstavljaju ukupno 45,7% svih pojedinačnih pritužbi u području radnih odnosa i zapošljavanja. U odnosu na broj pritužbi povodom spolnog uznemiravanja, u 2013. se uočava pad u broju pritužbi iako je puno blaži (sa 47 pritužbi u 2012. na 41 pritužbu). Istovremeno primjećuje se blagi porast u pogledu udjela (sa 42,3% u 2012. na 45,7% u 2013.) koji ove pritužbe predstavljaju u ukupnom broju pritužbi što čvrsto ukazuje na raširenost spolnog uznemiravanja na tržištu rada, ali i dodatno alarmira na činjenicu da će žrtvama spolnog uznemiravanja biti sve teže koristiti pravnu zaštitu što njihova pozicija na tržištu rada bude nesigurnija. ***Pritužbe su podnijele isključivo žene.*** Analizom zaprimljenih pritužbi može se zaključiti slijedeće: žene, bojeći se društvene i poslovne stigme u prevladavajućem patrijarhalnom okruženju, još se uvijek boje podnijeti pritužbu. Premda postoji jasna zakonska regulativa prema kojoj se spolno uznemiravanje na radu prvenstveno može *procesuirati kroz građansku parnicu*, žrtve zlostavljanja se vrlo teško odlučuju na takvo što jer parnica pokrenuta radi diskriminacije traje obeshrabrujuće dugo (a slična je situacija i u kaznenom postupku); nelagoda žrtve da pred većim brojem ljudi u više navrata svjedoči o načinu i prigodama spolnog uznemiravanja, a pri tome je izložena pitanjima i provokacijama protivne strane; pokretanjem sudskog postupka neizvjesna je stabilnost i sigurnost trenutnog radnog mjesta; mišljenje radne okoline koja ju prokazuje kao (su)odgovornu za nastalu situaciju ili se kolegice/e boje s njom družiti da i one/oni ne bi bili izvrgnuti uznemiravanju. Odvjetnici/e također nemaju dovoljno prakse u pokretanju i vođenju anti-diskriminacijskih postupaka. Prema iskustvu Pravobraniteljice, žrtva najčešće ode na bolovanje jer ne može sama riješiti situaciju i ne može podnijeti nastali pritisak.

1.5. Rodiljne i roditeljske potpore

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama, koji je stupio na snagu dana 01.07.2013., žene i muškarci u potpunosti su izjednačeni u pravu na ***roditeljski dopust***.

Podaci Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) za izvještajno razdoblje pokazuju da nije došlo do značajnijih promjena u broju korisnika roditeljskih i roditeljskih potpora po spoludodatni roditeljski dopust do navršenih 6 mjeseci djetetova života koristilo je samo 165 ili oko 0,39 % muškaraca. Od ukupnog broja svih oblika roditeljskih i roditeljskih dopusta, žene su koristile prava u 126.738 ili oko 97,64% slučajeva, a muškarci u 3.056 ili oko 2,35% slučajeva.

1.6. Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja – provedba mjera u 2013.

Od 50 analiziranih aktivnosti Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja za 2013. godinu (NPPZ), 36 je imalo pokazatelje provedbe izražene brojem osoba određene ciljane skupine razvrstano po županijama i po spolu te je Pravobraniteljica, između ostalog, utvrdila:

- Obuhvaćeno je ukupno 57.252 osoba, od toga **31.998 žena ili 55,8%**.

Analizirano **po aktivnostima**:

- u **22** aktivnosti bilo je uključeno **više muškaraca**, u **14** **više žena**;
- svega **6 aktivnosti** je provedeno u svim županijama i Gradu Zagrebu na način da su po njima bili **obuhvaćeni i muškarci i žene**;
- u **aktivnostima gdje se daju poticaji dobivaju ih znatno više muškarci nego žene i takav trend postoji u većini županija**;
- ženama je kroz poticaje odobreno manje financijskih sredstava, između ostalog, jer podnose manje zahtjeva;
- zabrinjava i podatak da je učeničke stipendije u 2013. dobilo više muškaraca nego žena i to po svim županijama i Gradu Zagrebu u kojima su dodjeljivane, a od 15 županija u 4 županije stipendiju nije dobila niti jedna žena⁷.

Hrvatski zavod za zapošljavanje, različitim mjerama aktivne politike za zapošljavanje i usavršavanje, obuhvatio je **78 osoba žrtava obiteljskog nasilja**, od toga 73 žene žrtava obiteljskog nasilja ili 93,6%, u 13 županija i Gradu Zagrebu. Trend povećanja zapošljavanja žena žrtava obiteljskog nasilja kroz mjere NPPZ-a je u porastu kao i prethodnih godina, ali to još uvijek nije dovoljno, osobito što se ta aktivnost i dalje ne provodi po svim županijama. Pravobraniteljica ponovo ukazuje kako se aktivnosti vezane za smanjenje nezaposlenosti žena na tržištu rada ne provode dovoljno te da još uvijek ima aktivnosti iz NPPZ-a u koje se sa područja pojedinih županija ne uključuje niti jedna žena. Isto tako, iako povećanje broja zaposlenih na određeno vrijeme (HZZ - 93,6% u 2013.) podjednako pogađa muškarce i žene, on perpetuira nepovoljniji položaj žena na tržištu rada.

2 OBITELJ

2.1. NASILJE U OBITELJI

Tijekom izvještajnog razdoblja, točnije 01.01.2013. na snagu je stupio novi Kazneni zakon⁸ kojim nasilničko ponašanje u obitelji nije više propisano kao posebno kazneno djelo, već je nasilje prema članu/članici obitelji inkorporirano kao kvalifikatorna okolnost slijedećih kaznenih djela: Teško ubojstvo, Tjelesna ozljeda, Osobito teška tjelesna ozljeda, Teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti, Teška tjelesna ozljeda iz nehaja, Prisila, Prijetnja, Spolni odnošaj bez pristanka i Teška

⁷ Ministarstvo poduzetništva i obrata, aktivnost 3.5.5.9. - Više stipendija muškarcima u 15 županija i Gradu Zagrebu.

⁸ Narodne novine 125/11, 144/12.

kaznena djela protiv spolne slobode. Dakle, prema postojećem zakonskom rješenju, bili bi kažnjivi i silovanje i spolni odnošaj bez pristanka u obitelji, tj. u braku. Prema ovakvoj sistematizaciji djela obiteljskog nasilja, izvan dohvata Kaznenog zakona ostaje psihičko, pa i ekonomsko nasilje u obitelji. Kazneni zakon pruža pravnu zaštitu širem krugu osoba nego Zakon od zaštiti od nasilja u obitelji, jer obuhvaća i istospolne partnere.

2.1.1. Pregled brojčanih pokazatelja prekršajnih djela nasilničkog ponašanja u obitelji dostavljenih po Ministarstvu unutarnjih poslova

Prema podacima MUP-a, u razdoblju od 01.01-31.12.2013., prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji prekršajno je prijavljeno 16.564 osoba, što je manje za 7,9% u odnosu na isto razdoblje 2012., tijekom koje je prekršajno prijavljeno 17.976 osoba (**kontinuirani pad od 2010.**). Od ukupnog broja prijavljenih osoba 12.996 bilo je muškog spola, 3.568 ženskog spola i 442 djece (322 muškog spola i 120 ženskog spola). Djelima koja su prijavljena oštećena je ukupno 18.590 osoba, što je za 9,9% manje u odnosu na 2012. Od ukupnog broja oštećenih osoba 11.904 osobe su ženskog spola (maloljetne i punoljetne) i čine 64 % osoba oštećenih nasilničkim ponašanjem.

Najčešći počinitelji prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji su bili suprug nad suprugom (3.897 ili 23,5% slučajeva), otac nad djetetom (3.374 ili 20,4% slučajeva), sin nad roditeljem (2.599 ili 15,7% slučajeva), izvanbračni suprug nad suprugom (967 ili 5,8% slučajeva), majka nad djetetom (981 ili 5,4% slučajeva), izvanbračna supruga nad suprugom (1077 ili 6,55 slučajeva). Došlo je do ukupnog pada broja prekršajnih djela nasilničkog ponašanja u obitelji, no nema podataka koji bi upućivali na uzroke tome padu.

S obzirom na stupanje na snagu novog Kaznenog zakona, MUP je dostavio drugačije specificirane podatke o kaznenim djelima počinjenim na štetu bliske osobe. Od ukupno 75 kaznenih djela silovanja, 37 je počinjeno među bliskim osobama. Od ukupno 41 kaznenog djela ubojstva, 15 ubojstava je počinjeno među bliskim osobama. Među bliskim osobama, po procjeni MUP-a, najčešće je počinjenje kaznenih djela protiv života i tijela, protiv osobne slobode i protiv spolne slobode, u koje grupe se ubrajaju kaznena djela ubojstva, teška ubojstva i teška ubojstva u pokušaju, tjelesne ozljede, teške tjelesne ozljede, nametljiva ponašanja, prijetnje, silovanja, spolni odnošaji bez pristanka i spolna uznemiravanja.

Analizom podataka o broju žrtava kaznenog djela s elementima nasilja počinjenog među bliskim osobama razvrstanih po spolu, razvidno je da su žrtve tih kaznenih djela najčešće ženskog spola. Iz analiziranih podataka slijedi da je u razdoblju od 01.01.-31.12.2013. zabilježeno ukupno 879 žrtava, od kojih su 237 (27%) muškarci, a 642 (73%) žene.

S obzirom da ne postoji egzaktni podatak o počiniteljima/cama kaznenih djela na štetu bliske osobe, Pravobraniteljica može samo konstatirati da je broj ubojstava bliskih članova obitelji u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje bitno manji-u 2012. bilo je 27 takvih ubojstava, dok ih je u 2013. bilo 15. S obzirom da su žrtve kaznenih djela počinjenih na štetu bliske osobe većinom žene (73%), može se pretpostaviti i da je 2/3 žrtava ubojstva među bliskim članovima obitelji čine žene. Podatak o tome tko su počinitelji/ce i kojeg su spola i stupnja srodstva ostaje nepoznat.

Iz podataka o odnosima između počinitelja i žrtve može se zaključiti da su muškarci većinski počinitelji prekršaja i kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji. Najčešće žrtve su, zaključujući prema dostupnim podacima kako iz ovog, tako i iz prijašnjih izvještajnih razdoblja, supruge, izvanbračne supruge, majke i djeca. Zabrinjava podatak o relativno velikom broju žena koje su prijavljene za nasilničko ponašanje, pa i zadržane te privedene sudu za prekršaje (43,2%).

U slučaju kad intervenira policija, evidentira da su povrijeđene obje osobe koje su sudjelovale u događaju, zaključiti da se radi o međusobnom obiteljskom obračunu i prekršajno prijavi oba bračna

druga, ne praveći razliku između obrane i napada. U postupanju u takvim slučajevima obiteljskog nasilja treba primijeniti rodno-senzibilan pristup. Policija je ipak ta koja odlučuje koga će privesti, odrediti zadržavanje i privesti sucu za prekršaje. Stoga Pravobraniteljica smatra da i dalje postoji potreba za kontinuiranom edukacijom policijskih službenika/ca o postupanju u slučajevima nasilničkog ponašanja u obitelji. Ekonomsko nasilje se ne prepoznaje u dovoljnoj mjeri.

Pravobraniteljica je također tijekom izvještajnog razdoblja konstatirala da se i dalje događaju slučajevi ubojstava unutar obitelji, i to isključivo ubojstva žena od strane muža, prije ili tijekom kojega žrtva glasno zove upomoć ili jauče. Sve to zapaze i čuju susjedi/e i prolaznici/e, no nitko ne zove policiju ili sam priskače u pomoć. Navedeno ukazuje da se obiteljsko nasilje i dalje smatra privatnom stvari te kako je stoga nužno i dalje provoditi medijske kampanje o toj problematici.

Tendencija smanjivanja sredstava provoditeljima psihosocijalnih tretmana dovodi do smanjivanja broja stručnih ustanova i pojedinaca koji se bave istim ali i do smanjenja broja kažnjenika koji prolaze izvršenje iste zaštitne mjere, odnosno gubitak mogućnosti utjecaja na nasilnika da modificira svoje ponašanje.

2.1.2. Postupanje centara za socijalnu skrb po obvezama iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

Određeni broj pritužbi odnosi se na *neprepoznavanje pojedinih oblika obiteljskog nasilja* (prvenstveno psihičkog i ekonomskog), na to kako se određeni oblici obiteljskog nasilja predstavljaju kao „narušeni bračni odnosi“ a ne obiteljsko nasilje, da se ponašanje koje se može okarakterizirati kao obiteljsko nasilje (najčešće fizičko), isto ne prijavljuju policiji već žrtvu (koja je najčešće ženskog spola) upućuju da, ukoliko se nasilje ponovi, isto prijavi policiji, te da osoblje CZSS ne postupa sa *osobitim senzibilitetom za problematiku obiteljskog nasilja*. Iz navedenog slijedi da je osoblje centara za socijalnu skrb potrebno kontinuirano educirati.

2.1.3. Analiza instituta besplatne pravne pomoći (BPP)

Institut besplatne pravne pomoći tijekom 2013.g. doživio je nove izmjene. Donesen je novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, koji je prilično temeljito revidirao postojeće osnove besplatne pravne pomoći. Ostaje neriješeno pitanje ostvarivanja prava na BPP pomoć žrtava obiteljskog nasilja u kaznenom i prekršajnom postupku radi nasilja u obitelji. Pravobraniteljica smatra kako je potrebno osigurati besplatnu pravnu pomoć i svim žrtvama obiteljskog nasilja koje/i za to ispunjavaju uvjete, tim više što je iz prikupljenih podataka o korisnicama/ima iste razvidno da se na godišnjoj razini radi o vrlo malom broju zahtjeva gledano u odnosu na broj žrtava prekršajnih i kaznenih djela nasilja u obitelji. S obzirom na to da relativno mali broj žrtava nasilja u obitelji traži besplatnu pravnu pomoć, da postoji spremnost struke koja se bavi pružanjem sekundarne pravne pomoći da istu pruži onome kojima je to potrebno u trenutku kada je to potrebno. Ukupan broj korisnika/ca besplatne pravne pomoći u izvještajnom razdoblju bio je 5476 a od toga su žrtve obiteljskog nasilja postavile su ukupno 204 zahtjeva za besplatnom pravnom pomoći. 203 zahtjeva su postavile žene, a 1 muškarac. Priroda i razlog svakog postupka zahtijevala je sekundarnu pravnu pomoć.

2.2. Drugi oblici nasilja

2.2.1. PARTNERSKO NASILJE

Pravobraniteljica smatra da se prekršajna odredba iz članka 31. Zakona o ravnopravnosti spolova može primijeniti na slučajeve nasilja u partnerskim vezama. Pravobraniteljica je pribavila od MUP-a podatke koji se odnose na pokretanje prekršajnih postupka zbog počinjenja prekršaja iz čl.31. ZRS-a tijekom 2013. Evidentirano je 34 počinitelja/ice prekršajnog djela iz čl.31. ZRS-a, a od toga su 32 osobe muškog spola i 2 osobe ženskog spola.

2.3. Roditeljska skrb

Jedno od temeljnih načela na kojem bi se trebale temeljiti politike i mjere na području pružanja potpore roditeljstvu je i **jednako sudjelovanje roditelja** te pridavanje **važnoj ulozi očeva** u brizi i odgoju djece, uzimajući u obzir načelo ravnopravnosti spolova.

2.3.1. ISTRAŽIVANJE o stručnim mišljenjima i prijedlozima centara za socijalnu skrb vezano uz odluku sa kojim će roditeljem dijete nastaviti živjeti

Pravobraniteljica je od svih centara za socijalnu skrb u Republici Hrvatskoj zatražila relevantne podatke o njihovim stručnim mišljenjima u 2012., sačinjenim u sudskim postupcima u kojima se odlučivalo s kojim roditeljem će dijete nastaviti živjeti u slučajevima kada roditelji više ne žive u obiteljskoj zajednici. Analizom pribavljenih podataka (118 centara i podružnica) proizlazi kako je **majka** kao podobniji roditelj po pitanju roditeljske skrbi bila predložena u **ukupno 78,87% slučajeva** dok je **otac** bio predložen u ukupno **15,33% slučajeva**. U velikom broju slučajeva postoji sporazum roditelja po pitanju roditeljske skrbi, a koji sporazum su centri uvažili jer je isti bio u interesu djeteta.

2.3.2. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA NA PODRUČJU RODITELJSKE SKRBI – POSTOJEĆI TRENDVI

Pored istraživanja o stručnim mišljenjima centara za socijalnu skrb vezano uz roditeljsku skrb, Pravobraniteljica je tijekom 2013. provela istraživanje o sličnoj problematici analizirajući i pravomoćne sudske odluke Općinskog građanskog suda u Zagrebu u razdoblju od 01.10.2012.-31.12.2012. (151 predmet). Pravobraniteljica je ustanovila kako **samo u četiri slučaja nije bio postignut sporazum roditelja** po pitanju roditeljske skrbi. Iako je u analiziranom razdoblju sud u 17,75% slučajeva presudio da dijete nastavi živjeti sa ocem, a u 78,5% slučajeva s majkom, Pravobraniteljica ukazuje kako treba imati u vidu činjenicu da su se roditelji **u gotovo svim slučajevima sporazumjeli o navedenom** (bilo odmah na početku ili tijekom postupka).

2.4. REFERENDUMSKA INICIJATIVA ZA USTAVNO DEFINIRANJE BRAKA

Pravobraniteljica je od početka smatrala kako su inicijativa prikupljanja potpisa te podnošenje zahtjeva za raspisivanjem referenduma Hrvatskom saboru bila potpuno legitimni i zaštićeni ustavnim jamstvom slobode političkog izražavanja i djelovanja. Vezano uz sam sadržaj referendumske pitanja, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je ukazala kako bi ustavno definiranje braka kao zajednice žene i muškarca obilježilo druge zajednice - izvanbračne i istospolne zajednice, kao i jednoroditeljske obitelji - kao manje vrijedne. Pučka pravobraniteljica i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova zajednički su apelirale na nadležna tijela državne vlasti da iskoriste sve svoje ovlasti kako bi dale jasan odgovor na pitanje o ustavnosti referendumske sadržaja.

2.5. PROVEDBA NACIONALNE STRATEGIJE ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, ZA RAZDOBLJE OD 2011.-2016.

Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011.-2016., razmatrana je pribavljanjem izvješća od važnijih nositelja i sunositelja mjera s rokom provedbe 2013. ili kontinuirano. Podaci se ne prikupljaju sustavno ili ne postoje razrađeni mehanizmi upravljanja prikupljenim podacima te se mjere s konkretnim rokom provedbe u 2013. slabo provode, dok se kontinuirane mjere provode relativno dobro. U provođenju svih mjera prednjače određena ministarstva koja su nositelji i sunositelji više od desetak mjera. Radi se o Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu pravosuđa, Ministarstvu socijalne politike i mladih, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta i Ministarstvu zdravlja. Jedan manji dio županija znatno u provedbi zaostaje za drugim županijama i Gradom Zagrebom, što se opravdava najčešće financijskim ili problemima u funkcioniranju i radom županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova. Zaključno, u 2013. nisu uočeni značajniji pomaci u provođenju Nacionalne strategije. Uočljiv je nedostatak financijskih sredstva i financijske potpore, posebice u pojedinim županijama, kao osmišljavanje programa u cilju jačanja postojećih kapaciteta i realizaciji novih.

2.6. PROVEDBA PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI

U većini županija se još uvijek ne održavaju sastanci vezano uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji. Stoga još uvijek nije uspostavljena zadovoljavajuća suradnja na razini predviđenoj Protokolom, a Pravobraniteljica ponovno napominje kako bi koordinatori/ice za ravnopravnost spolova, državni/e službenici/ice, trebali/e primati novčanu naknadu za taj rad budući da im to nije u opisu poslova njihovog radnog mjesta.

3 SPOLNE I RODNE MANJINE

3.1. Pravna osnova i ocjena stanja

Izvještajna godina u području seksualne i rodne ravnopravnosti obilježena je vrlo dinamičnim razdobljem redefiniranja pravnog položaja spolnih i rodničkih manjina u Hrvatskoj. Pristupanje Republike Hrvatske u članstvo Europske unije 01.07.2013., donijelo je niz promjena koje će utjecati i utječu na društveni položaj osoba istospolne orijentacije u RH.

3.1.1. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom

Tijekom 2013. zabilježeno je ukupno 35 kaznenih djela s obilježjima zločina iz mržnje od čega su 2 imala obilježja zločina iz mržnje motiviranih homofobijom. Istovremeno, zabilježeno je 57 slučajeva zločina iz mržnje, a 7 slučajeva (12%) se odnosi na spolnu orijentaciju. Tijekom 2013. nije pokrenut niti jedan kazneni postupak zbog zločina iz mržnje motiviranog homofobijom. Istovremeno, tijekom 2013. riješena su 4 predmeta radi homofobnog zločina iz mržnje započeta u 2012. U sva 4 predmeta, sudovi su donijeli uvjetne presude. Prema istom izvoru tijekom 2013. pokrenut je jedan prekršajni postupak zbog prekršaja motiviranog netrpeljivošću prema osobama istospolne orijentacije. Podaci pokazuju da se tijekom 2013. ukupno vodilo 6 prekršajnih predmeta radi homofobije od čega je 5 prekršajnih predmeta prenijetih iz prethodnog izvještajnog razdoblja. Prema podacima niti jedan nije riješen 2013.

3.1.2. Sloboda okupljanja i izražavanja

Pravobraniteljica ukazuje na očigledan napredak u pogledu zaštite ustavne slobode javnog okupljanja i izražavanja spolnih i rodni manjina, do kojeg je došlo tijekom 2013. Obje Povorke ponosa koje se organiziraju u Hrvatskoj prošle su bez vidljivih izraza netrpeljivosti.

3.1.3. Sloboda kretanja i spajanje obitelji

Zakon o strancima (čl.162) onemogućava izdavanje boravišne dozvole istospolnom partneru/rici osobe koja je hrvatski državljanica ili koja u Hrvatskoj legalno boravi iako nije državljanin/ka. Pravobraniteljica je na ovu neusklađenost ukazala tijekom sudjelovanja u stručnoj radnoj skupini Ministarstva uprave zaduženoj za izradu prijedloga Zakona o životnom partnerstvu.

3.1.4. Azil i supsidijarna zaštita

Hrvatski pravni poredak nije u potpunosti usklađen s Direktivom 2004/83/EC u dijelu u kojem ne dopušta proširenje zaštite i na istospolne partnere odnosno partnerice osobe kojoj je odobrena azilantska ili supsidijarna zaštita. Pravobraniteljica je na neusklađenost ukazala tijekom sudjelovanja u stručnoj radnoj skupini Ministarstva uprave zaduženoj za izradu prijedloga Zakona o životnom partnerstvu.

3.1.5. Tržište rada i tržišni pristup uslugama i dobrima

Pravobraniteljica ukazuje na uvjerenje kako je diskriminacija temeljem seksualne orijentacije na tržištima radne snage, usluga i dobara raširena iako je njena vidljivost relativno slaba, budući se većina osoba koje smatraju da su bile izložene diskriminaciji temeljem seksualne orijentacije u radnom odnosu ili u pristupu nekoj usluzi ili dobru, ne žele se upuštati u anti-diskriminacijske postupke ikakvog oblika iz straha kako će njihov identitet postati javan što će na kraju rezultirati još većim stupnjem diskriminacije. Broj anti-diskriminacijskih parnica zbog nepovoljnog postupanja temeljem seksualne orijentacije prema statističkim podacima Ministarstva pravosuđa je 9 i u tijeku su, dok je jedan predmet tijekom 2013. okončan pravomoćnim utvrđenjem diskriminacije.

3.2. PROJEKTI I AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE vezano za promicanje prava spolnih i rodni manjina

3.2.1. Izrada novog zakonodavnog okvira o položaju istospolnih zajednica

Pravobraniteljica je tijekom 2013. sudjelovala u radu Stručne radne skupine Ministarstva uprave koje je nadležno za izradu nacrtu prijedloga zakona kojim se planira sveobuhvatno urediti položaj istospolnih zajednica u Republici Hrvatskoj.

3.2.2. Usklađivanje prakse izdavanja potvrda u bračnom stanju

Pravobraniteljica je Ministarstvu uprave ukazala na potrebu usklađivanja prakse izdavanja potvrda o slobodnom bračnom stanju s anti-diskriminacijskim jamstvima, kako bi se uklonile prepreke izdavanju potvrda o slobodnom bračnom stanju građanima/kama istospolne orijentacije. Problem je prepoznat i izrađen je novi obrazac potvrde o slobodnom bračnom stanju.

3.2.3. Aktivnosti Pravobraniteljice vezane uz zločin iz mržnje

Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine sudjelovala na nizu događanja vezanih uz tematiku suzbijanja zločina iz mržnje prema spolnim i rodnim manjinama. U svibnju 2013., u suradnji sa LGBT-udrugama, povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije, organizirala dva okrugla stola koja su paralelno održana su Zagrebu i Rijeci. Izlagala na radionici koju je u Splitu organizirao Ured za ljudska prava i prava nacionalni manjina Vlade RH te na okruglom

stolu u okviru projekta Veleposlanstva Velike Britanije pod nazivom "Supporting the fight against hate crime".

3.3. PROBLEMI RODNO-DISFORIČNIH OSOBA

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja postala članicom radne skupine za izradu novog Pravilnika o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije i utvrđivanje uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili života u drugom rodnom identitetu. Navedeno podrazumijeva da bi i osoba koja nije obavila niti jedan operativni zahvat ili se podvrgla hormonalnoj terapiji uz udovoljavanje tim Pravilnikom propisanih pretpostavki mogla zatražiti upis promjene spola u matičnim knjigama, te ostvariti isto pravo.

No, jasno je da Pravilnik neće i ne može riješiti druga pitanja bitna za rodno disforične osobe - pitanje operativnih zahvata, manjih zahvata nakon operacije, hormonalne terapije te načina plaćanja nastalih troškova. Prema procjenama udruga, u ovom trenutku u Republici Hrvatskoj ima oko 200 rodno-disforičnih osoba koje zbog administrativnih i financijskih zapreka ne mogu riješiti svoj status. Pravobraniteljica smatra kako bi bilo uputno cjelokupnu problematiku riješiti posebnim zakonom, koji bi maksimalno zaštitio prava i interese rodno-disforičnih osoba i koji bi otklonio sve nedoumice oko medicinskih zahvata (manjih i većih) te potrebnih hormonalnih terapija, kao i utvrdio da trošak istih snosi HZZO.

4 RIZICI VIŠESTRUKÉ DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE

4.1. Žene u ruralnim područjima

Na život žena u ruralnim područjima RH nepovoljni utjecaj imaju patrijarhalno društvo i spolni stereotipi koji su još uvijek u znatnoj mjeri prisutni, i to posebice ondje. Navedeno je povezano i s problematikom obiteljskog nasilja kao i problemom nezaposlenosti i otežanog zapošljavanja, a sve navedeno dovodi do izrazito nepovoljnog položaja žena u ruralnim područjima.

4.2. Žene s invaliditetom

Žene i djevojke s invaliditetom su, prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, posebno osjetljiva kategorija izložena riziku višestruke diskriminacije i to na svim područjima života te se nalaze u nepovoljnijem položaju ne samo u odnosu na osobe bez invaliditeta, već i u odnosu na muškarce s invaliditetom, Naime, žene s invaliditetom još uvijek imaju niži stupanj obrazovanja u odnosu na muškarce s invaliditetom, a što posljedično dovodi i do njihovog nepovoljnijeg položaja na tržištu rada. Posebnu pažnju Pravobraniteljica posvećuje problematici **obiteljskog nasilja nad ženama s invaliditetom**, a koja uključuje i socijalnu izolaciju i zanemarivanje kao poseban oblik obiteljskog nasilja specifičan upravo za žene s invaliditetom.

4.3. Žene pripadnice nacionalnih manjina

Žene pripadnice nacionalnih manjina izložene su riziku diskriminacije po više osnova istodobno (spol i etnička pripadnost odnosno nacionalno podrijetlo), a što se prema čl.6.st.1. Zakona o suzbijanju diskriminacije smatra težim oblikom diskriminacije. Posebno je nepovoljan položaj žena Romkinja, imajući u vidu izrazito patrijarhalno društvo u kojem žive, a one se nalaze u znatno

nepovoljnijem položaju ne samo u odnosu na žene koje nisu Romkinje već i u odnosu na muškarce Rome. Pritom poseban problem predstavlja uključivanje djevojčica i žena Romkinja u obrazovni sustav.

4.4. Žene u kaznionicama

Tijekom izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je obišla Kaznionicu i Odgojni zavod u Požegi odnosno Odjel za maloljetnice, poluotvoreni te zatvoreni odjel za kažnjenice. Razgledala je uvjete i način smještaja kažnjenica, i razgovarala s pravosudnim osobljem, odgajateljicama i odgajateljima, te provela anonimnu i dobrovoljnu anketu među zatvorenicama. Iz podataka dobivenih od Uprave za zatvorski sustav, moglo bi se zaključiti da je prosječna zatvorenica žena srednje dobi (45 godina života), srednje stručne spreme, udana ili živi u izvanbračnoj zajednici, zatvorske kazne izrečene u rasponu od 1 do 5 godina (prosječno 4 godine) radi počinjenja imovinskog delikta - krađe i sl.

4.4.1. ISTRAŽIVANJE o kažnjenicama i njihovom statusu provedeno u kaznionici Požega

Iz podataka dobivenih anketom od 80 zatvorenica jasno se očitava da dvije vodeće skupine djela radi koje su kažnjavane žene čine imovinski delikti i zlouporaba opijata (posjedovanje i/ili preprodaja) Treću grupu, ali bitno malobrojniju, čine kaznena djela ubojstva i pokušaja ubojstva. Slijedom analiziranih i utvrđenih podataka pravobraniteljica zaključuje da većina žena u kaznionici ima organiziranu rutinu života, koja ne odstupa u bitnim crtama od života žena na slobodi (uz određene restrikcije koje su posljedica razloga boravka u kaznionici). U svakodnevni život spada rad sličan kućanskim poslovima (održavanje prostora i okoliša kaznionice, uzgoj povrća, kuhanje, pečenje kruha, pranje, glačanje) te dodatne aktivnosti kao što su bavljenje ručnim radom. Stegovne mjere nisu česte niti teške, a njihov broj je, u odnosu na ranije godine (prema podacima Uprave za zatvorski sustav), u padu. Među zatvorenicama se podaci razmjenjuju, što govori o socijalnoj interakciji, barem na površnom nivou. Gotovo sve zatvorenice redovito održavaju kontakte sa svojim obiteljima i/ili djecom i namjeravaju se zaposliti nakon izdržane kazne. Svi navedeni podaci mogli bi ukazivati na to da će se zatvorenice uspješnije uklopiti u svakodnevni život po izlasku sa izdržavanja kazne zatvora. No isto tako valja primijetiti kako se i na život u kaznionici preslikava tradicionalni način života žena u nas, koji se sastoji od obavljanja kućanskih poslova, rada te brige za obitelj (u zadanim uvjetima).

4.5. Žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu

Na tragu zaštite interesa žrtava silovanja i ostalih djela protiv spolne slobode počinjenima u Domovinskom ratu, Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja sudjelovala u radu radne skupine oformljene pri Ministarstvu branitelja radi izrade Zakona o pravima žrtva seksualnog nasilja u Domovinskom ratu. Radi se uglavnom o stvarnim pravima, koja predstavljaju neku vrstu financijske satisfakcije žrtvama te pravima koja osiguravaju mogućnosti liječenja, rehabilitacije, zbrinjavanja i sl. u sustavu zdravstvene i socijalne skrbi. Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u radu radne skupine, davala primjedbe na tekst zakona i prijedloge zakonskog rješenja, te sa zadovoljstvom može konstatirati kako su njene primjedbe i prijedlozi uvaženi. Pravobraniteljica se nada kako će tijekom idućeg izvještajnog razdoblja zakon biti dovršen te stupiti na snagu.

4.6. Žene u prostituciji

Iz podataka Ministarstva unutarnjih poslova slijedi kako je tijekom izvještajnog razdoblja evidentirano ukupno 263 prekršaja protiv javnog reda i mira – odavanjem prostituciji.

Institut kažnjavanja korisnika/ca usluga je po prvi put uveden u kazнено zakonodavstvo novim Kaznenim zakonom, no postojanje odgovornosti je ograničeno određenim okolnostima. Korisnici usluga bi mogli i/ili morali zaključiti da je osoba od koje „kupuju“ seksualne usluge pod prisilom da se time bavi (trgovanje ljudima). Pitanje pristupa širem rješavanju problema prostitucije otvorio je prijedlog novog Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Pravobraniteljica je očekivala da će predlagatelj zakona, MUP zauzeti suvremeniji pristup problemu suzbijanja prostitucije, temeljen na suvremenim iskustvima nordijskih zemalja (Švedska, Norveška), koji bi se očitovao prvenstveno u nekažnjavanju osoba koje se bave prostitucijom, a ne njihovoj daljnjoj penalizaciji. Švedska je država koja je dekriminalizirala bavljenje prostitucijom, ali kažnjava korisnike/ce usluga. S druge strane, niz država EU dozvoljava prostituciju ili na cijelom svom području (Nizozemska) ili na određenim dijelovima (Njemačka). Recentna istraživanja govore da Švedska svojim pristupom nije uspjela suzbiti prostituciju, no prepolovio se broj osoba koje se bave uličnom prostitucijom, dakle, ta društveno štetna pojava stagnira, dok je u Nizozemskoj i Njemačkoj u porastu, budući se prostitucija formirala kao djelatnost.

Suprotan pristup bi doveo do stigmatizacije korisnika usluga što bi nužno smanjilo potražnju za uslugama osoba koje se prostituiraju, a posljedično i ponudu. Stiče se dojam da se propušta prilika usvojiti dobru praksu rješavanja problema prostitucije.

4.7. Žrtve trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom

Trgovina ženama najčešće se obavlja zato da bi se žene dovele na određeno mjesto gdje su prisiljene baviti se prostitucijom, što je glavni i krajnji cilj osoba koje se takvom kriminalnom djelatnošću bave. Notorna je činjenica da je najveći broj osoba koje se prostituiraju ženskog spola, dok su korisnici njihovih usluga u najvećem broju muškarci. Prema procjenama Ujedinjenih naroda, trgovina ljudima postala je u 21. stoljeću treći najunosniji posao na svijetu, nakon trgovine oružjem i drogama. Pravobraniteljica smatra da se radi o jednom od najtragičnijih i najgorih oblika diskriminacije žena, budući se u osnovi radi o prodaji ženskog tijela, tako da je u toj transakciji žena kao ljudsko biće svedena na objekt koji uz naplatu koriste muškarci. Radi se zapravo o rodno uvjetovanom nasilju. Stoga je toj društveno štetnoj pojavi po prvi puta u povijesti institucije Pravobraniteljice posvetila dio Izvješća za prošlu 2012., poduzimala aktivnosti koje preventivno djeluju na sprečavanje trgovine ženama i prostitucije i aktivno se uključila u provođenje kampanje kojoj je cilj suzbiti trgovinu ženama.

Pravobraniteljica je svojom aktivnošću nastojala osvijestiti i senzibilizirati šire društvene grupacije za različite aspekte spolne diskriminacije žena, koji su često teže prepoznatljivi kao takvi. Pri tome je aktivnost usmjerila na one grupacije koje mogu utjecati na (ne)nastanak diskriminatornih pojava, upozoravajući različite oblike diskriminacije žena, pa tako i trgovanje njima u svrhu prisiljavanja na prostituciju. S obzirom da je javnost i dalje nedovoljno upoznata s problemom trgovanja ljudima i posljedicama istog, dok se prostitucija percipira olako, Pravobraniteljica će i dalje aktivnostima i javnim nastupima nastojati utjecati na promjenu takvog stanja.

5 PODRUČJE OBRAZOVANJA

5.1. Novi propisi koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova

Tijekom 2013. Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u procesu donošenja nekoliko novih propisa vezano za područje obrazovanja. Posebno treba istaknuti preporuku Ministarstvu znanosti,

obrazovanja i sporta da se za sljedeću šk.god. 2014./2015., u Odluku o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole ponovo uvrsti odredba koja se odnosila na kriterij podzastupljenosti spolova i koja je u Odluci za šk.god. 2012./2013. davala pravo na 2 dodatna boda prilikom upisa kandidata/kandidatkinje podzastupljenog spola. Prijedlog za uvođenjem normativa za uravnoteženu zastupljenost spolova u udžbenicima u Udžbenički standard (prema kojem bi se u udžbenicima pokušalo primijeniti pravilo od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola u tekstovima i likovno-grafičkim rješenjima) i prijedlog za izradu udžbenika zdravstvenog odgoja u okviru Pravilnika o obveznim udžbenicima, nisu prihvaćeni.

5.2. Uvođenje zdravstvenog odgoja u osnovne i srednje škole

U sklopu javne rasprave o Kurikulumu zdravstvenog odgoja, Pravobraniteljica se očitovala da na tekst Kurikuluma nema načelnih primjedbi. Radne materijale i radionice Agencije za odgoj i obrazovanje za provođenje Kurikuluma ocijenila je kvalitetnima po pitanju spolne i rodne ravnopravnosti, a obrazovne sadržaje vezane za spolno i rodno uvjetovano nasilje odgovarajuće integriranim u Kurikulum u skladu sa prošlogodišnjom preporukom Pravobraniteljice. Tri priručnika za učitelje, nastavnike i stručne suradnike za provedbu Zdravstvenog odgoja detaljno razrađuju nastavne jedinice, međutim sadrže i jedan ozbiljan propust. Naime, u Priručniku za nastavnike i stručne suradnike u srednjoj školi, spolna orijentacija navodi se kao izbor. Pravobraniteljica predlaže izmjenu tog dijela teksta u priručniku, kao i uvođenje oblika evaluacije napretka učenika/ca te izradu udžbenika za Zdravstveni odgoj.

5.3. Uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u osnovne i srednje škole

U 2013. dogodili su se pozitivni pomaci prema kvalitetnom uvođenju Građanskog odgoja i obrazovanja u nacionalni obrazovni sustav, u skladu s preporukom Pravobraniteljice o uvođenju edukacije o specifičnim diskriminacijskim osnovama sa svrhom obuhvaćanja šireg područja ljudskih prava. Početkom šk.god. 2013./2014. javno je predstavljen modul „Rodna ravnopravnost“ u obliku priručnika za nastavnike/ce koji bi trebao biti sastavnim dijelom nastavnog predmeta Građanski odgoj i obrazovanje, a izrađen je i priručnik „Znam, razmišljam, sudjelujem – Pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja“. Pravobraniteljica preporučuje da se za ovaj nastavni predmet, s obzirom da u 1. i 2. razredu srednje škole ima status obveznog predmeta, pripremi školski udžbenik po završetku eksperimentalne faze.

5.4. ISTRAŽIVANJE o eksperimentalnom provođenju građanskog odgoja i obrazovanja u šk.god. 2012./2013. iz rodne perspektive

Sve škole obuhvaćene istraživanjem u određenoj mjeri su obrađivale teme diskriminacije temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa, rodnog identiteta i rodnog izražavanja te spolne orijentacije. Kao najveći problem ističe se podatak od 38% nastavnika/ca u osnovnim i 52% u srednjim školama koji su se izjasnili da smatraju da nisu bili dovoljno dobro pripremljeni za izvođenje nastave građanskog odgoja i obrazovanja (premda je većina prošla stručno usavršavanje). No unatoč nedovoljnoj pripremljenosti, oko 2/3 nastavnika/ca se izjasnilo da je bilo pretežno zadovoljno izvedbom nastave Građanskog odgoja i obrazovanja u šk.god. 2012./2013. što je u svakom slučaju pozitivan indikator.

Spol kao diskriminacijska osnova predstavlja najmanju poteškoću za obrađivanje u nastavi većini nastavnika/ca, dok se s druge strane, za obrađivanje rodnog identiteta i rodnog izražavanja, kompetentnim smatra vrlo mali postotak njih.

U skladu s navedenim zaključcima, Pravobraniteljica preporučuje (1) osigurati stručno usavršavanje nastavnika/ca za modul Rodna ravnopravnost; (2) osigurati kontinuirana stručna usavršavanja novih nastavnika/ca nakon završetka eksperimentalne faze i uvođenja Građanskog odgoja i obrazovanja u sve osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.

5.5. ISTRAŽIVANJE o rodnim aspektima u udžbenicima prirode i društva, prirode i biologije za osnovne škole

Analizom sadržaja je kroz navođenje primjera iz udžbenika problematizirano ukupno 72 teksta od čega je 51 procijenjen kao pozitivan primjer (sadrže anti-diskriminacijsku dimenziju), a za 21 primjer su dani prijedlozi za izmjene i/ili dopune. Na temelju zaključaka istraživanja, Pravobraniteljica preporučuje: (1) poništiti *nevidljivost* tematike spolne orijentacije u udžbenicima i tako izbjeći da ostane u okvirima tabua koji se samo spominje u kontekstu bolesti AIDS-a; (2) ne pre naglašavati opterećenost djevojčica i djevojaka brigom o vanjskom izgledu u tekstualnim sadržajima; (3) kroz prikazivanje zanimanja na likovno-grafičkim i u tekstualnim sadržajima u udžbenicima ne podržavati stereotipe o društvenim ulogama žena i muškaraca, posebice podržavanje stereotipa žene kao domaćice; (4) u udžbenicima prirode i društva povećati zastupljenost žena na likovno-grafičkim i u tekstualnim sadržajima; (5) prilikom navođenja naziva strukovnih kvalifikacija, zvanja i zanimanja koristiti muške i ženske morfološke parnjake, kad god je to u jezičnom smislu prihvatljivo da se ne narušava prirodnost hrvatskog jezika i čitljivost teksta.

5.6. Obrazovanje – ostalo

5.6.1. Inicijativa Pravobraniteljice za uvođenjem sustavne edukacije za primjenu anti-diskriminacijskog prava u područje visokog obrazovanja i stručnog usavršavanja

Povodom potrebe za opsežnijim stručnim usavršavanjem odvjetnika/ca i sudaca/sutkinja u području anti-diskriminacijskog prava utvrđene tijekom višegodišnje prakse institucije Pravobraniteljice, Pravobraniteljica je uputila odgovarajuće preporuke Hrvatskoj odvjetničkoj komori, Uredu za udruge Vlade Republike Hrvatske, Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva te Pravnim fakultetima u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. Pored toga, Pravobraniteljica je sa Pravnom klinikom Pravnog fakulteta u Zagrebu sklopila Memorandum o suradnji čime se studentima/cama koji sudjeluju u radu Pravne klinike omogućava stručno usavršavanje koje će se provoditi s početkom 2014. u instituciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

5.6.2. Ravnopravnost spolova u novoj generaciji školskih udžbenika od šk.god. 2014./2015.

Pravobraniteljica je pozvala izdavače koji se bave izradom školskih udžbenika (18 izdavača) da prilikom izrade udžbenika uzmu u obzir sve preporuke istaknute u rezultatima dosadašnjih istraživanja Pravobraniteljice. Izdavačima su upućene i egzaktno preporuke – pri izradi školskih udžbenika potrebno je: (1) integrirati sadržaje vezane za spolnu i rodnu ravnopravnost u udžbenike (ovisno o nastavnom predmetu); (2) ne podržavati povijesno i društveno uvriježene stereotipe i tradicionalni ideal žene; (3) težiti uravnoteženoj zastupljenosti spolova u likovno-grafičkim rješenjima; (4) obratiti pažnju na rodnu osjetljivost jezika. Treba dodati da, u skladu s preporukom Pravobraniteljice za povlačenjem iz upotrebe udžbenika Vesne Šipuš – Etika 4, navedeni udžbenik nije uvršten u Popis udžbenika za šk.god. 2014./15.

6 MEDIJI

Aktivnosti u 2013. obuhvatile su postupanje po pritužbama građanki i građana na medijske sadržaje, objavu javnih priopćenja (ukupno 19), provedbu istraživanja (2) i analiza (5), suradnju s tijelima vezanima uz medije (4) i edukaciju medijskih djelatnika/ca iz aspekta ravnopravnosti spolova (1).

6.1. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti žena i muškaraca i tema vezanih uz ravnopravnost spolova u emisijama HTV-a⁹

Tromjesečno istraživanje¹⁰ je pokazalo da su žene dvostruko manje od muškaraca zastupljene kao gošće u studiju, da je najmanja razlika zastupljenosti žena i muškaraca kada se radi o predstavnicima/cama organizacija civilnog društva, a da u snimljenim priložima pet puta više muškaraca nego žena govore kao predstavnici/e Vlade, Sabora ili JLPRS-a. **Od ukupno 495 teme, uz ravnopravnost spolova bile su vezane 34 teme ili 6,86%.** Nedostaje obrada tema iz rodnog aspekta.

6.2. ISTRAŽIVANJE o načinima medijskog izvještavanja o obiteljskom nasilju

U dva i pol mjeseca¹¹ prikupljeno je ukupno **88 članaka**. Iako je primijećen napredak, još uvijek postoje senzacionalistički naslovi i tekstovi u kojima se koriste neprimjereni izrazi ili se otkrivaju detalji koji za žrtvu mogu biti izuzetno traumatični. U izvještavanju o obiteljskom nasilju nad muškarcima koriste se **izrazi koji omalovažavaju ozbiljnost kaznenih djela**.¹² Jedan dio tekstova i dalje obiteljsko nasilje pa čak i brutalne fizičke napade, koji rezultiraju smrću žrtve, dovodi u kontekst ljubavi koja je krenula po zlu ili ljubomore. Novinari/ke koji izvještavaju o silovanjima trebali bi **proći posebnu edukaciju kroz koju bi se pobliže upoznali s problematikom silovanja**, kako bi osvijestili/e da se prvenstveno radi o dominaciji i kontroli, a ne seksualnosti, pogotovo ne zdravoj seksualnosti koja je zbog alkohola ili neobuzdane zabave pošla po krivu. Čitanjem pojedinih komentara na forumima, Facebook-u ili ispod članaka Internet portala lako se uočava kako **nasilje na društvenim mrežama u velikom broju slučajeva ima rodni predznak**, odnosno da su žene često žrtve vrijeđanja, govora mržnje i javnog sramoćenja.

6.3. Analiza članaka vezanih uz referendum o braku

Budući da je tema referenduma o braku, osim bračnog statusa dodatno problematizirala i pitanje obitelji i prava LGBT zajednica, svrha praćenja medijskog izvještavanja proširena je i na ove osnove diskriminacije koje također ulaze u nadležnost Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Vezano za referendum o braku Pravobraniteljica se očitovala 3 puta javnim priopćenjima¹³, na televiziji i radiju govorila na tu temu 9 puta¹⁴, a Zajedničko priopćenje pučke pravobraniteljice i pravobraniteljice za ravnopravnost spolova povodom referenduma o ustavnoj definiciji braka te dva samostalna priopćenja Pravobraniteljice¹⁵ prenijelo je 24 Internet portala 42 puta.

⁹ Fokus, Labirint, Treća runda, Treći element, i dvije „stare“ dnevne emisije: Govornica i Hrvatska uživo

¹⁰ 16.9.-12.12.2013.

¹¹ 02.07.-16.09.2013.

¹² Npr. „Zlostavljačica (74) nožem od 40 cm bijesna „izrezbarila“ supruga“ (ostali primjeri u cjelovitom Izvješću).

¹³ 6. svibnja 2013.; 16. svibnja 2013. i 5. studenog 2013. - sva priopćenja dostupna na www.prs.hr

¹⁴ Jabuka TV, 27.6.2013.; Hrvatski radio 1, 5.11.2013., Media servis, 5.11.2013., 24 sata TV, 5.11.2013., HRT Studio 4, 6.11.2013., RTL Vijesti 15.11.2013., Radio Slavonija, 15.11.2013., Al Jazeera, 28.11.2013., Bjelovarsko Bilogorski radio, 4.12.2013.

¹⁵ 6. i 16. svibnja 2013.

6.4. Postupanja po pritužbama na medijske sadržaje

Na seksizam u reklamama ili medijskim sadržajima prituživali su se i muškarci i žene. U slučajevima u kojima je utvrdila da se radi o spolnim stereotipima ili seksizmu, Pravobraniteljica je upućivala medijima upozorenja i preporuke, izdavala javna priopćenja i o njima govorila prigodom nastupa u medijima.¹⁶

6.5. Analiza trendova u medijskom izvještavanju¹⁷

Spolni stereotipi i seksizam i dalje su prisutni u medijima te ih je sve teže osvijestiti i o njima osvještavati jer nisu uvijek očiti i često se čine posve „bezazlenima“. Zalaganje za ljudska prava te objavljivanje kvalitetnih članaka iz raznih područja ne može biti alibi za ponižavajući način prikazivanja žena kao objekata za privlačenje pozornosti. *Žene i žensko tijelo ne mogu biti roba kojom se „trguje“ kako bi se povećao profit ili posjećenost medijskih sadržaja.* Mediji sustavno prate i izvještavaju o zakonodavnim inicijativama, aktivnostima organizacija civilnog društva koje se bave promocijom i zaštitom prava LGBT osoba.

6.6. Inicijativa Pravobraniteljice

Pravobraniteljica se sastala s predstavnicima/cama Hrvatskog novinarskog društva, Hrvatskog vijeća za medije, Vijeća za elektroničke medije, Odbora za informiranje, informatizaciju i medije Hrvatskog sabora te Suda časti Hrvatske udruge reklamnih agencija te s glavnom urednicom T-portala i glavnom urednicom Indexa. Ostvareni osobni kontakti na inicijativu Pravobraniteljice početni je korak u rješavanju propusta u definiranju nadležnosti u slučaju da medijski sadržaji nisu u skladu s odredbama zakona i propisa.

6.7. Analiza provedbe mjera Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015., u 2013. vezanih za medije

Pravobraniteljica je zatražila od nositelja mjera vezanih uz medije izvješće o provedbi u 2013., što su dostavila sva tijela. Iako je očitovanje HRT-a iscrpno i pokazuje napredak u odnosu na prethodna izvješća, još uvijek postoje propusti koji su velikim dijelom rezultat činjenice da **ne postoji jedinstvena metodologija praćenja programskih sadržaja**. Iz dostavljenih izvješća županijskih povjerenstava slijedi zaključak da se mjere Nacionalne politike za ravnopravnost spolova vezane uz medije **ne provode**. Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH je proveo mjere koje se odnose na suzbijanje rodni stereotipa u medijima u kojima je jedan od nositelja.

6.8. Edukacija medijskih djelatnika/ca

U četvrtoj po redu radionici institucije Pravobraniteljice za djelatnike/ce HRT-a, sudjelovalo je 11 djelatnika i djelatnica HTV-a¹⁸. Vlada Republike Hrvatske je na 73. sjednici od 24.01.2013. prihvatila prijedlog Ugovora između HRT-a i Vlade RH za razdoblje od 2013.-2017. Utvrđeno je da su **sugestije Pravobraniteljice od 07.12.2012. uključene u konačnu verziju Ugovora**.¹⁹

¹⁶ Primjeri su navedeni u cjelovitom Izvješću.

¹⁷ Detaljna analiza s primjerima nalazi se u cjelovitom Izvješću.

¹⁸ 6 iz Informativno medijskog servisa, 1 iz Sportske redakcije, 1 iz redakcije Djeca i mladi, 1 iz odjela Drama, 1 iz odjela Kultura i religija i 1 iz odjela Zabava.

¹⁹ Članak 47. - Članak 9. stavak 2. podstavak 8.: Programi namijenjeni ostvarivanju ravnopravnosti muškaraca i žena.

6.9. Promoviranje ravnopravnosti spolova kroz istupe u medijima

Tablica - usporedna tablica za posljednje 4 godine

Godina	Javna priopćenja	TV i radio izvještaji	PRS press-clipping
2010.	6	38	98
2011.	4	33	91
2012.	18	37	189
2013.	19	103 ²⁰	363 ²¹

Tablica - usporedna tablica posjećenosti službene web stranice posljednje 4 godine

Godina	Posjećenost stranica (broj pregledavanja stranica - hits)
2010.	805.025
2011.	781.270
2012.	1.468.489
2013.	1.254.770 ²²

7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE

7.1. Izbori članova/ica u europski parlament iz RH 2013., u odnosu na promoviranje načela ravnopravnosti spolova

Političke stranke su na izborima za članice/članove u Europski parlament na kandidacijskim listama većinom vodile računa o načelu ravnopravnosti spolova. Na 15 od ukupno 28 kandidacijskih lista zastupljenost jednog spola nije bila manja od 40%. Sukladno prijedlogu Pravobraniteljice, na 2 kandidacijske liste korišten je model par-nepar prema kojem je svaka druga osoba na listi suprotnog spola. Treba istaknuti gotovo potpunu izjednačenost žena i muškaraca prema pozicijama na kandidacijskim listama. Međutim, kada je riječ o nositeljima/cama lista, žene su bile nositeljice na samo 5 (12%) kandidacijskih lista što ukazuje na to da žene još uvijek nisu ravnopravno zastupljene u vrhu hijerarhije političkog odlučivanja. Također, ističe se i podatak da su muški kandidati na kandidacijskim listama bili gotovo dvostruko češće birani od žena (jedna kandidatkinja je u prosjeku dobila 1.473,67 glasova, a jedan kandidat 2.663,31 glasova).

Premda manji dio političkih stranaka nije vodio računa o načelu ravnopravnosti spolova prilikom sastavljanja kandidacijskih lista, to se u konačnici nije odrazilo na samu spolnu strukturu članica i članova izabranih u Europski parlament (6 članica i 6 članova).

²⁰ Povećanje od 178,4% u odnosu na 2012.

²¹ Povećanje od 92% u odnosu na 2012.

²² Razlog manje posjećenosti u odnosu na 2012. rezultat je toga što je Pravobraniteljica u travnju i svibnju 2013. mijenjala pružatelja usluga smještaja web stranica te je brojač posjećenosti stranica tijekom tog razdoblja (2 mjeseca) bio privremeno onemogućen.

7.2. Lokalni izbori 2013. u odnosu na promicanje načela ravnopravnosti spolova

Na lokalnim izborima 2013. sudjelovalo je ukupno 56.558 kandidata/tkinja, od čega 15.973 ili 28,2% žena i 40.585 ili 71,8% muškaraca. Izabrano je 9.683 kandidata/tkinja, od čega 1.711 ili 17,7% žena i 7.972 ili 82,3% muškaraca. U odnosu na rezultate lokalnih izbora 2009., primjetna je stagnacija u udjelu žena u području političke participacije na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave. Ono na što treba ukazati je činjenica da je udio izabranih žena znatno manji od udjela žena kandidiranih za neku od pozicija u predstavničkim i izvršnim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Pored toga, primjetan je znatno manji udio žena među općinskim načelnicima/ama i gradonačelnicima/ama u odnosu na njihove zamjenike/ce (gdje ih je prisutno više), što je još jedan pokazatelj koji ide u prilog zaključku da su za žene (kao i u nekim drugim područjima javnog života te rada i zapošljavanja) rezervirani niži položaji u hijerarhijskoj ljestvici političkog odlučivanja, dok one najviše pozicije i dalje velikom većinom drže muškarci. Taj zaključak također potkrepljuje podatak od samo 11,6% žena nositeljica kandidacijskih lista u gradskim i općinskim vijećima, odnosno 10,8% u županijskim skupštinama. Pravobraniteljica upozorava da politički sustav koji ženama i muškarcima ne jamči stvarnu ravnopravnost u mogućnosti sudjelovanja u postupcima političkog odlučivanja, ne zadovoljava temeljne postavke demokratskog uređenja.

7.3. Komparativna analiza zastupljenosti žena na lokalnim izborima od 2001.-2013.

Na lokalnim izborima u razdoblju od 2001.-2013. došlo je do blagih, ali kvantitativno nezadovoljavajućih pozitivnih pomaka u pogledu zastupljenosti žena u predstavničkim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Današnje stanje sa zastupljenošću žena od 16,1% u općinskim vijećima, 22,6% u gradskim vijećima i 20,7% u županijskim skupštinama²³ ne možemo smatrati zadovoljavajućim ispunjenjem zakonski propisanog načela ravnopravnosti spolova.

8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, analiza provedbe u 2013.

Analizom pribavljenih odgovora vidljivo je kako se većina mjera iz Nacionalne politike za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2011.-2015., tijekom 2013. uglavnom provodila na zadovoljavajućoj razini i to od strane većine nositelja. Ipak, pojedine mjere se nisu provodile ili su se provodile samo djelomično i to prvenstveno zbog nedostataka financijskih sredstava pojedinih nositelja, a u pojedinim slučajevima i zbog njihove slabije aktivnosti po pitanju provedbe mjera, dok se pojedine mjere u 2013. uopće nisu provodile. U odnosu na županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova, vidljiva je njihova aktivnost u provedbi većine mjera iako pojedina povjerenstva kao problem također navode i lošiju financijsku situaciju koja otežava provedbu istih. Posebno je uočeno kako je rad povjerenstava u 2013. bio obilježen provođenjem lokalnih izbora i konstituiranjem novih saziva radnih tijela županijskih skupština, uslijed čega povjerenstva u svom radu nisu bila cijelo vrijeme aktivna.

²³ Uključujući Gradsku skupštinu Grada Zagreba.

9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

9.1. ISTRAŽIVANJE o tretmanu roditelja kod porođaja u rodilištima

Sva rodilišta koja su dostavila odgovor, osim jednog, izjasnila su se da porođaju može biti nazočna bilo koja osoba, ako je to izbor roditelja, i to bez obzira na njezin spol ili svojstvo. Niti jedno rodilište nije izravno isključilo mogućnost da životna partnerica može biti nazočna na porođaju. Dom zdravlja Metković, kao jedino preostalo rodilište u sklopu domova zdravlja, ne dozvoljava da bliska osoba roditelja bude na porođaju. S druge strane Klinika za ženske bolesti i porode KBC Zagreb ne dopušta nazočnost ženskih osoba kao pratiteljice roditelja. Vezano za pitanje koje se odnosi na „doule ili dule (ženska pomoć pri porođaju), u velikoj većini slučajeva „doule“ se prihvaćaju i dopustilo bi se da budu nazočne na porođaju. Sasvim drukčije, Opća bolnica Karlovac ne dozvoljava da „doule“ budu nazočne pri porođaju. Na pitanja tko sve može pohađati tečaj za trudnice te priznaje li se u rodilištu gdje se obavlja porođaj tečaj za trudnice koji je pohađan ili obavljen u nekom drugom rodilištu, gotovo sva rodilišta su navela da priznaju i tečajeve koji su obavljani u drugim rodilištima, a neka rodilišta dozvoljavaju nazočnost pratitelja/ice bez pohađanja tečaja. Međutim, Opća bolnica Dubrovnik nije priznavala tečajeve koji su obavljani u drugim rodilištima.

9.2. Zdravstvena zaštita trudnica i roditelja u RH koje nemaju zdravstveno osiguranje

Pravobraniteljica je pribavila izvješće od Hrvatskog zavodu za zdravstveno osiguranje te je zaključila da je u Republici Hrvatskoj medicinski tretman trudnica i roditelja, neovisno o tome jesu li strankinje ili državljanke Republike Hrvatske, ako nemaju status u obveznom zdravstvenom osiguranju, ograničen na pružanje hitne medicinske pomoći, odnosno na sve dijagnostičke i terapijske postupke, koji su nužni u otklanjanju neposredne opasnosti za život i zdravlje trudnice, odnosno roditelja te novorođenog djeteta. Što se tiče plaćanja troškova vezanih za trudnoću i porođaj, u povoljnijem su položaju hrvatske državljanke s prebivalištem i strankinje s odobrenim stalnim boravkom u Republici Hrvatskoj jer status mogu ostvariti po čl.15. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju u odnosu na trudnice i roditelje koje nisu hrvatske državljanke s prijavljenim prebivalištem, jer se na njih primjenjuje Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca.

9.3. Prigovor savjesti vezano uz pravo odlučivanja žena o svom reproduktivnom zdravlju

Razmatrajući problematiku priziva savjesti liječnika/ica i magistra/i farmacije, a vezano uz ostvarivanje reproduktivnih prava žena odnosno pacijentica, Pravobraniteljica je upozorila na obvezu RH da osigura jednaku mogućnost u pogledu dobivanja i nabave robe te pružanja usluga i ženama i muškarcima, radi učinkovite primjene načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u državama članicama EU.

Imajući u vidu navedene odredbe kao i svoje zakonske ovlasti, Pravobraniteljica je u dva slučaja provela ispitne postupke te uputila upozorenje i odgovarajuće preporuke. U jednom slučaju radilo se o magistri farmacije (ujedno i vlasnici ljekarne) koja je pacijentici odbila izdati kontracepcijsko sredstvo propisano liječničkim receptom. U drugom slučaju se radilo o liječnici KBC S. koja je odbila pacijentici propisati „tabletu za dan poslije“. Pritom su se magistra farmacije kao i liječnica u oba navedena slučaja pozivale na prigovor savjesti.

10 ŽENE U MIGRACIJSKOJ POLITICI I AZILANTICE

Prema podacima MUP-a za izvještajno razdoblje, ukupan broj tražitelja azila je 1.088 osoba. Od toga broja je 117 ili 10,7 % osoba ženskog spola. U 2013. u Republici Hrvatskoj status azilanata ostvarilo je 7 osoba (4 muške osobe i 3 osobe ženskog spola), podaci pokazuju da se azil razmjerno odobrava osobama ženskog spola.

11 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA ZA PROVEDBU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-a 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija, 2011. - 2014.

Osnovni cilj NAP-a je podrška i praćenje provedbe rezolucije Vijeća Sigurnosti 1325 i srodnih rezolucija, koje će se promicati na svim razinama – na lokalnoj razini, kroz ublažavanje posljedica konflikata i kriza i jačanje rodne osviještenosti lokalnog stanovništva, na nacionalnoj razini kao dio Vladinih programa i na međunarodnoj razini, kroz aktivno sudjelovanje Republike Hrvatske u aktivnostima međunarodnih organizacija koje se bave područjima u doseg predmetnih rezolucija. Pravobraniteljica je pribavila od svih nositelja i sunositelja izvješća o provedbi mjera. Analizom svih prikupljenih izvješća o provođenju NAP-a, može se zaključiti da je ostvaren značajan napredak u implementaciji NAP -a, a pomaci su vidljivi u sve većem uključivanju rodne perspektive.

12 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

12.1. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira

Uvidom u prijedlog Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, Pravobraniteljica je utvrdila kako čl.12. i dalje sankcionira osobe koje nude seksualne usluge za novac ili drugu korist (st.1.istog čl.) odnosno one koje se odaju prostituciji (st.2. istog čl.). Pravobraniteljica je istaknula kako je nužno osobe koje se prostituiraju izuzeti od prekršajne odgovornosti, jer se njihova participacija u tom prekršajnom djelu ne može smatrati dobrovoljnom budući je uvjetovana (najčešće) ekonomskom nuždom. Radi svega navedenog, Pravobraniteljica je predložila da se novim Zakonom o prekršajima protiv javnog reda i mira kažnjavaju samo osobe koje traže ili koriste seksualne usluge za novac ili drugu korist.

12.2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi

Pravobraniteljica smatra kako bi se u Zakon kao posebnu kategoriju, pa tako i kao kategoriju korisnika/ica socijalne skrbi, trebalo uvrstiti i žene žrtve obiteljskog nasilja te da se u Zakonu navede kako se počinitelj nasilja u obitelji, osim što se ne smatra članom obitelji, ne smatra niti članom kućanstva. Pravobraniteljica smatra kako bi se za potrebe Zakona, a prilikom ostvarivanja prava predviđenih tim Zakonom, trebalo izričito propisati da će se počiniteljem obiteljskog nasilja smatrati osoba protiv koje je policija odnosno ovlaštenu tužitelj podnio optužni prijedlog nadležnom sudu radi prekršaja iz područja obiteljskog nasilja, a u kaznenom postupku kada državni odvjetnik podnese optužnicu zbog kvalifikatornih oblika kaznenih djela počinjenih na štetu bliske osobe. U

odnosu na načelo poštivanja ljudskih prava i integriteta korisnika, u navedenu definiciju svakako bi trebalo dodati i kategoriju spolne orijentacije i/ili rodnog identiteta. Zabrana diskriminacije na osnovi trudnoće obuhvaća i odnosi se na cijelo vrijeme trudnoće (od njezinog samog početka pa sve do kraja odnosno do poroda), pa bi tako trebalo primjenjivati i određena prava iz Zakona.

12.3. Zakon o dadiljama

Sam naziv Zakona ne bi smio biti prepreka muškarcu koji u obavljanju takvog posla nađe tržišni interes. U našem društvu pojedina zanimanja smatraju se „ženskim“, što je rezultat duboko ukorijenjene tradicije. To se može mijenjati jedino promjenom društvene svijesti a u ovom slučaju, ovaj Zakon i eventualna ekonomska nužda, mogu dovesti do takve promjene. S obzirom na izloženi aspekt, Pravobraniteljica nije utvrdila da bi sam naziv zakona bio diskriminatoran prema muškarcima.

12.4. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći

Pri razmatranju ovog zakonskog prijedloga osobito je bila problematična činjenica da besplatna pravna pomoć ponovno nije osigurana žrtvama nasilja /oštećenicama/ svjedokinjama u prekršajnim i kaznenim postupcima. Vrlo je bitno naglasiti i to da besplatna pravna pomoć u kaznenim i prekršajnim postupcima žrtvama nasilja u obitelji nije osigurana niti kroz važeći Prekršajni zakon niti kroz Zakon o kaznenom postupku, suprotno usmenim uvjerenjima predlagatelja zakona, Ministarstva pravosuđa. Upravo zato da bi se žrtva zaštitila od daljnjeg nasilja, potrebna joj je stručna pravna pomoć od trenutka pokretanja postupka. Stoga je potrebno sačiniti listu dežurnih odvjetnika koji bi zastupali žrtve nasilja u obitelji pred policijom, državnim odvjetništvom i sudom. Odvjetnička komora spremna je podržati tu inicijativu i sastaviti takve liste.

12.5. Obiteljski zakon

Pravobraniteljica je stavila primjedbe na dijelove predloženog zakonskog teksta koje se odnose na pitanja izvanbračne zajednice stoga što je kroz višegodišnju praksu i rad po pritužbama pravobraniteljica uočila da pojedini zakonski propisi, prije svega oni koji reguliraju prava i obveze poreznih obveznika, diskriminiraju osobe koje žive u izvanbračnoj zajednici. Izvanbračnim partnerima/cama su osigurana samo načelna prava. Neriješeno je ostalo i pitanje prava na posvojenje djece u izvanbračnim zajednicama. Neizjednačavanjem pravnog položaja bračnih i izvanbračnih zajednica u cijelosti nastavljaće se diskriminacija osoba koje žive u izvanbračnim zajednicama u raznim sferama društvenih prava i obveza. Pravobraniteljica smatra kako je potrebno zakonskom odredbom precizno utvrditi što će predstavljati dokaz o nasilju u obitelji zbog kojega se neće provoditi medijacija.

12.6. Zakon o vatrogastvu

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vatrogastvu, propisuje kako će prednost pri prijemu u radni odnos profesionalnog vatrogasca pod istim uvjetima imati osoba koja je odslužila vojni rok. Navedena odredba u tom dijelu u suprotnosti je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova koji je organski zakon, ali i sa čl.23. Ustava Republike Hrvatske jer je u Zakonu o obrani vidljivo kako obvezi služenja vojnog roka podliježu samo muškarci. Sukladno navedenom, i sporna odredba čl.21.st.3. Zakona o vatrogastvu, a koja prednost pri prijemu u radni odnos profesionalnog vatrogasca pod istim uvjetima daje osobi koja je odslužila vojni rok, ustvari tu prednost u praksi daje samo i isključivo muškarcima, ali ne i ženama koje nisu vojne obveznice. Slijedom navedenog,

Pravobraniteljica smatra kako sporna odredba čl.21.st.3. Zakona o vatrogastvu pogoduje i daljnjem perpetuiranju spolnih stereotipa u društvu te je inicirala izmjenu istog članka.

12.7. Zakon o porezu na dohodak i Zakon o porezu na promet nekretnina

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbe koje se odnose na nejednak tretman izvanbračnih drugova u odnosu na bračne pri primjeni Zakona o porezu na dohodak i Zakona o porezu na promet nekretnina budući zakonski tekst ne sadrži odredbu kojom bi se izvanbračna zajednica izjednačavala sa bračnom. Kako je izvanbračna zajednica ustavom zaštićena kategorija izvanbračni drugovi ne bi smjeli biti diskriminirani u odnosu na bračne. Pravobraniteljica i dalje zaprima pritužbe građana/ki vezano uz navedenu problematiku te imajući u vidu sve navedeno, temeljem ovlaštenja iz čl.24.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, predložila izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak i Zakona o porezu na promet nekretnina na jednak način i pod jednakim uvjetima primjenjuje i na izvanbračnog partnera/icu.

12.9. Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja aktivno sudjelovala u radu radne skupine oformljene pri Ministarstvu branitelja radi izrade Zakona o pravima žrtva seksualnog nasilja u Domovinskom ratu. U tom smislu je na tekst zakonskog prijedloga kako u radu radne skupine tako i pisanim putem stavila nekoliko primjedbi i prijedloga koji su djelomično uvaženi. Na inicijativu Pravobraniteljice tekst zakonskog prijedloga pojašnjen je tako da je jasno naznačeno kako je dovoljno da je žrtva doživjela jedan oblik seksualnog zlostavljanja da bi mogla ostvariti prava proizašla iz Zakona.

12.10. Zakon o radu

Pravobraniteljica se u svojim primjedbama na Nacrt prijedloga Zakona o radu (u daljnjem tekstu prijedlog ZOR-a) ograničila samo na one uvjete koje bi mogle radnika/radnicu staviti u nepovoljniji položaj temeljem trudnoće, materinstva ili obiteljskog statusa. Ovo potonje se osobito odnosi na samohrane roditelje. Stoga je stavila primjedbe na članke koji se odnose na tri segmenta zakona, a to je rad na određeno vrijeme i privremeni rad, radno vrijeme, odmori i otkazi ugovora o radu, smatrajući da se kroz ta tri segmenta provlači najviše opasnosti od diskriminacije po određenu kategoriju osoba-žene, majke, trudnice.

Čini se da je tendencija zakonodavca da se kao dominantni oblik zasnivanja radnog odnosa uvede atipični oblik ugovora o radu, odnosno ugovora o radu na određeno vrijeme. Veći broj zakonskih rješenja kojima se organizira rad i raspoređuje radno vrijeme je neodređeno, otvoreno brojnim individualnim interpretacijama poslodavca te njegovoj procjeni i stoga podložno zlouporabi i dovođenju radnika/ca u teži položaj. Na taj način se otvara mogućnost za zlouporabu smjenskog rada i sl. koji bi najviše štete mogao donijeti ženama, i to mladim, koje su i inače jedna od najdiskriminiranih kategorija na tržištu rada. Stoga Pravobraniteljica smatra kako će položaj žena, trudnica, majki sa malom djecom i samohranih roditelja usvajanjem ovakvog zakonskog prijedloga u najmanju ruku ostati nepromijenjen, ili će dovesti do pogoršanja položaja žena na tržištu rada.

12.11 Zakon o kaznenom postupku

Žrtve nasilja u obitelji i spolnog nasilja su u takvoj situaciji, da im Zakon o kaznenom postupku, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji te Prekršajni zakon priznaju prava oštećene osobe, ali one (najčešće) nemaju financijskih sredstava da bi ta prava doista i mogle iskoristiti u trenutku kada im je to najpotrebnije. Stoga je Pravobraniteljica ponovno predložila da se čl.21. prijedloga Zakona o

kaznenom postupku izmijeni tako da se žrtvama obiteljskog nasilja omogući korištenje ondje propisanih prava bez obzira na visinu zapriječene kazne za djelo kojeg su žrtve i bez obzira na težinu psihofizičkih oštećenja odnosno posljedica kaznenog djela.

III. DISKRIMINACIJA U PRUŽANJU I PRISTUPU USLUGAMA

1.1. ISTRAŽIVANJE o odobravanju kredita trudnicama i majkama koje koriste roditeljni dopust

Pravobraniteljica je provela istraživanje kojem je svrha bila provjeriti kako banke tretiraju trudnice i majke koje koriste roditeljni dopust kod odobravanja kredita. Utvrdila je da jedino Hrvatska poštanska banka (HPB) **izravno diskriminira** trudnice i majke koje koriste roditeljni dopust. Naime, u svom odgovor navedena HPB navodi da trudnice na bolovanju i žene na korištenju roditeljnog dopusta ne mogu biti sudionice u kreditnom poslu sve dok ne počnu ostvarivati primanja iz redovnog radnog odnosa, odnosno da ne mogu podnijeti zahtjev za odobravanje kredita u toj Banci. Premda jedna grupa banaka (9 banaka) iznose tvrdnje o jednakom postupanju, Pravobraniteljica je utvrdila da je sporna praksa kod tih banaka, a koja dovodi do **neizravne diskriminacije** trudnica, roditelja i mladih majki. Pravobraniteljica je utvrdila kako na tržištu postoji kreditna praksa koja se temelji na vrlo *otvorenom pristupu* prema trudnicama i osobama na roditeljnog karakteristična za treću skupinu banaka (8 banaka) koje smatraju kako se ta otvorenost ne odražava na njihovu tržišnu uspješnost. Uz već navedene tri skupine banaka, postoji i četvrta grupa banaka (10 banaka). Kod ove grupe nije se moglo ocijeniti tretman trudnica i majki koje koriste roditeljni dopust u odobravanju kredita.

IV. SURADNJA NA NACIONALNOJ I MEĐUNARODNOJ RAZINI I OSTALE AKTIVNOSTI

IV. Suradnja na nacionalnoj i međunarodnoj razini i ostale aktivnosti

Osim aktivnosti navedenih u poglavljima po područjima djelovanja, Pravobraniteljica je u 2012.:

- Organizirala 8 javnih događanja (4 okrugla stola, 1 tiskovnu konferenciju, 1 konferenciju, 1 javnu tribinu i 1 performans i promocija priručnika za prepoznavanje spolne diskriminacije);
- 15 puta je posjetila 10 županija (12 gradova) sudjelujući na 24 lokalna događanja.
- Izlagala na 23 i aktivno sudjelovala na 102 okrugla stola, seminara, konferencija, javnih rasprava i događanja u organizaciji državnih tijela, institucija, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva;
- Sudjelovala i izlagala na 17 međunarodnih i regionalnih konferencija i stručnih skupova, sudjelovala u 13 međunarodnih istraživanja i imala 24 susreta na međunarodnoj/regionalnoj razini;
- Sudjelovala na 18 sjednica i tematskih sastanaka odbora Hrvatskog sabora;
- Održala 8 radionica o načelima ravnopravnosti spolova;
- Suradivala i podržala rad 45 različitih organizacija civilnog društva iz cijele RH i 4 sindikata;
- Suradivala s brojnim državnim tijelima i institucijama, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u RH, ženskim forumima i inicijativama političkih stranaka, pravnim osobama te ostalim pravobraniteljskim uredima.

Tablica - Usporedba aktivnosti 2010. -2013.

Godina	Međunarodna i regionalna suradnja	Izlaganja i sudjelovanja na javnim događanjima	Organizacija javnih događanja	Radionice	Obilazak županija
2010.	9	85	0	3	6
2011.	12	95	6	0	7
2012.	31	109	5	22	13
2013.	56	143	8	8	10

V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Tijekom 2013. institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je pratila provedbu odredbi zakona i drugih propisa vezanih za ravnopravnost spolova, pratila je domaću i europsku sudsku praksu vezano za diskriminacijske osnove njezina postupanja – temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa, majčinstva i spolne orijentacije - te ostvarila pro-aktivni pristup s tijelima državne i javne vlasti, organizacijama civilnoga društva, međunarodnim i regionalnim organizacijama i drugima.

Zbog veće prisutnosti institucije Pravobraniteljice na lokalnoj razini (10 županija i 12 gradova) i u medijima (povećanje 178,4%), povećao se ukupan broj predmeta (2.133, povećanje 40,9%)²⁴ na kojima se radilo kao i broj pritužbi na diskriminaciju (2%), u odnosu na 2012. Statistički podaci ukazuju da se građani/ke uglavnom pritužuju na spolnu diskriminaciju (77,6%) a u najvećem broju su oštećene žene (68,3%). U okviru kapaciteta institucije sa 9 zaposlenih djelatnika/ica, provedeno je 9 samostalnih istraživanja. Kao umješačica u sudskim postupcima je nastavila pratiti 3 započeta sudska postupka i provela 2 postupka mirenja u slučajevima spolnog uznemiravanja. Upućeno je 168 pismenih prijedloga, 227 upozorenja i 503 preporuke, inicirano pokretanje 1 prekršajne prijave, dana inicijativa za izmjenu 3 zakona²⁵. Aplicirano je na 2 natječaja te su odobrena sredstva od strane francuskog veleposlanstva i Europske komisije (Progress-projekt).

Najviše pritužbi je 60,8% vezano za rad i zapošljavanje, socijalnu sigurnost, zdravstveno i mirovinsko osiguranje i predstavljaju većinu svih predmeta (porast 2,3%), u kojima su se na diskriminaciju prituživale žene u 66% slučajeva. Razmatrani slučajevi pokazuju daljnje pogoršanje ionako nepovoljnog položaja žena na tržištu rada.

Svakoj pritužbi građana/ki vezano za obiteljsko nasilje, institucija Pravobraniteljice pristupa s osobitom pažnjom. Prema podacima Ravnateljstva policije, ukupno je prekršajno prijavljeno 16.564 osoba (manje 7,9% u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje), 64% oštećenih su osobe ženskog spola i ono što zabrinjava je podatak o relativno velikom broju žena koje su prijavljene za nasilničko ponašanje, pa i zadržane te privedene sudu za prekršaje (43,2%), od ukupnog broja žrtava kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji, 73% su žene. Ekonomsko nasilje u obitelji se često ne prepoznaje.

²⁴ 2012. - 1.514 predmeta, povećanje 8,8% u odnosu na broj predmeta (1.391) u 2011.

²⁵ Zakon o vatrogastvu, Zakon o porezu na dohodak i Zakon o porezu na promet nekretnina.

Kako nacionalni zakonodavni okvir ne udovoljava zahtjevima pravne zaštite spolnih i rodni manjina, koji proizlaze iz pravnog sustava Vijeća Europe i pravnog poretka Europske unije, Pravobraniteljica podržava izradu novog propisa kojim će se regulirati pravni položaj i druga prava životnih zajednica. Javnim priopćenjima ukazuje na zabranu homofobnih istupa i govora mržnje.

Ovim Izvješćem, obuhvaćene su posebno osjetljive društvene skupine koje ulaze u rizik višestruke diskriminacije, kao što su: žene u ruralnim područjima, žene s invaliditetom, žene pripadnice nacionalnih manjina, žene u kaznionicama, žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu, žene u prostituciji i žrtve trgovanja ljudima. Radi se o društvenim skupinama koje su izložene većem riziku od nasilja, siromaštva, ekonomske ovisnosti od partnera/obitelji, podložne rodni stereotipima, predrasudama i/ili stigmatizaciji.

Praćenje medija u 2013., kao i rezultati istraživanja javne televizije, tiskovnih medija i Internet *news* portala, koji su provedeni, pokazali su da 18 godina nakon Pekinške deklaracije i 10 godina nakon donošenja Zakona o ravnopravnosti spolova - mediji i dalje perpetuiraju spolne stereotipe i seksizam.

U području obrazovanja Pravobraniteljica je inicirala uvođenje sustavne edukacije za primjenu anti-diskriminacijskog prava u područje visokog obrazovanja i stručnog usavršavanja. Naime, u sudskim postupcima se kao specifičan problem javlja velik broj tužbenih zahtjeva koji ne sadrže specifikaciju tužbene osnove kao diskriminacije, što je pokazuje da značajan broj odvjetnika/ca još uvijek ima nedoumica oko načina primjene anti-diskriminacijskih jamstava.

Žene su i dalje podzastupljene u području političke participacije, bilo da se radi o uključivanju na kandidacijske liste, javnom predstavljanju stranki ili o konačnim izbornim rezultatima.

Zaključno, obzirom na postupanje prema pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, Pravobraniteljica u predmetnom Izvješću o radu za 2013. daje ukupno 60 preporuka (*Vidjeti cjelovito Izvješće*).

VI. FINACIJSKO POSLOVANJE

Sredstva za rad Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u cijelosti su bila osigurana iz Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2013. Pravobraniteljica je od planiranih 2.644.062,00 kuna realizirala izdatke u iznosu od 2.373.735,26 kuna (89,78%).

(Vidjeti: cjelovito Izvješće)

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Višnja Ljubičić, dipl. iur.